ދީން ޖިހާދާ ވަސިއްޔަތުގެ
ސިލްސިލާތަކުގެ ތެރެއިން (2)

# ދިފާޢުކުރިކަމާއި އަދި އަޖުރަން
# ސުއްދިކަރުކުރުގެ ވަރުގަދަން
# ހަނދުމަކޮށްދިނުމެވެ

ޝައިޚް ޢަބްދުލްޤާދިރު ޢިބްނު ޢަބްދުލްޢަޒީޒް

ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކުރީ

”ޚާރިދު ޢަލީ“

ބައްދު ޤުރަވްޝ

ބައްދު ޖަމަލްސް ހުސައިނަޅަޔިންގެ
ފޮނިން ރިސާލާ މަބްއޫރަތުގެ
ސިލްސިލާ ތަކުގެ ތަރުދިން (2)

# އިންސާނިއްޔަތާއި އަދި އަޚުރަން
# އުއްމީދުކުރުމުގެ މައްޗަށް
# ހަނދުމަކޮށްދިނުމެއް

ޝަފިން އަބްދުލްހާދީގެ އިބްނު
އަބްދުލް އަޒީޒް فك الله أسره

އުކުޅަވާލާ ތަރުޖަމާ ކުރީ
"ޖިހާދުގެ އަޑު"

# މުގައްދިމާ:

އެންމެހާ ހަމްދެއްވަނީ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ޖިހާދުކުރުން ފަރުޟުކުރެއްވި الله عَزَّ وَجَل އަށެވެ. އަދި ބަރަކާތާއި ސަލާމް ލެއްވުންއެދި ދުޢާ ކުރަނީ މުޖާހިދުންގެ ވެރިޔާ، އަދި الله ގެ މަގުގައި ޖަހަދްވެވަޑައިގަތް ނަބީ - މުހައްމަދު (صلى الله عليه وسلم) އަށެވެ.

މިއީ ޝައިޚް ޢަބްދުލް ޤާދިރް ބިން ޢަބްދުލް ޢަޒީޒް فك الله أسره ގެ ފޮތް "އަލް ޢުމްދާ ފީ އިޢުދާދު އަލް ޢުއްދާ ލިލްޖިހާދި ފީ ސަބީލިއްލާހި ތަޢާލާ" ގެ ފުރަތަމަ ބާބުގެ ތަރުޖަމާއެވެ.

ދެންބުނަމެވެ. މިތަރުޖަމާކުރުމުގައިވާ ބާބަކީ الله ގެ މަގުގައި އެންމެހާ ގޮތްތަކުން ޖިހާދުކުރާ މުޖާހިދުންނާއި ޢަސްކަރީ ތަމްރީން ހޯދާ އަޚުންނަށް ޚާއްޞަކޮށް އަމާޒުކުރެވިފައިވާ ފޮތެކެވެ. އެހެންނަސް މިގައި އެންމެހާ އަޚުންނާއި އުއްމަތުންނަށްވެސް އާއްމު ބޮޑު މަންފާއެއް އެކުލެވިފައިވާތީއެވެ. އެހެނީ މިފޮތް އެކުލެވިފައި މިވަނީ އެންމެހާ ހުކުމްތަކާއި އުޞޫލުތަކުގެ މައްޗަށް ޝަރުޢުވެފައިވާ ނިޔަތް، އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި ފަސާދަވެގެން ދިއުމުން ރައްކާތެރިކުރުމުގެ މުހިއްމު ކަމުގެ މައްސަލަތަކަށްވާތީއެވެ.

އެހެންކަމުން ކުރުގޮތަކަށް ބަޔާން ކުރަނީ ނަމަ، މިއީ ބައްޓޫރަމްސް (ނޫނީ ޖިހާދުގެ އަޑުން) މިހާތަނަށް ތަރުޖަމާ ކުރެވުނު ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މުހިއްމުކަން ބޮޑު ފޮތް ކަމަށްވެސް ބަލާނުކުރިމާނެއެވެ.

މިފޮތް ބަހާލެވިފައި ވަނީ ދެބަޔަކަށެވެ. އެއީ

1) ނިޔަތް އިޚްލާސްތެރި ކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން އަދި ފަސާދަވެދިއުމުން ރައްކާތެރިވުން
2) ޖިހާދުގެ އަޚުލާޤާއި އެއަށް އުއްމީދުކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން

މިއަށް ފަހު މުޖާހިދުންނަށް ދުނިޔެއާއި ދީނާ މަންފާތަކުގެ ސަވާބުން އާޚިރަތުގެ އަޖުރު މަދުވުމާއި ގުޅޭ ކުރެވިފައިވާ ސުވާލުތަކަށް ޝަރީޢަތުން ތަފްސީލީ ޖަވާބު ދެއްވާފައިވެއެވެ.

الله ތަޢާލާ އަޅަމެންގެ ނިޔަތްތައް ޚާލިޞް ކުރައްވަން ތައުފީޤުދެއްވާށިއެވެ. އަދި ފުރިހަމަވެގެންވާ ނިޢުމަތުން އަޅަމެންގެ ފުރާނަތަ ހިއްފަވާށިއެވެ. އާމީން.

# ފުރަތަމަ ބާބު: އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި އަދި އަޖުރަށް އުއްމީދުކުރުމުގެ މައްޗަށް ހަނދުމަކޮށްދިނުމެއް

އިޚްލާޞްތެރިކަމަކީ الله ތަޢާލާއަށް އަޅުކަމުގައި އެއްވެސްކަހަލަ ޝަރީކެއްނުލާ ބާލު، އެއިލާހަށް އެކަނި ޚާލިޞްކުރުމަށެވެ. މިކަން ކުރެވޭނީ الله ފިޔަވައި ވާ އެހެން ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން ބަރީއަވެގަތުމުންނެވެ. އަދި (ޚާލިޞް) ކުރެވޭކަމާއި ނިޔަތް ދުނިޔަވީ އެންމެހާ ޣަރަޟުތަކުން ސާފުކުރުމުންނެވެ. އެހެންކަމުން އިޚްލާޞްތެރިކަމަކީ ނިޔަތާއި ޢަމަލު ޝިރުކުގެ ނަޖިހުން ސާފުކޮށްލުމެވެ.

އެއީ ޢުމަރު އިބްނު އަލްޚައްޠާބު رضي الله عنه އަރިހުން ރިވާވެފައިވާފަދައިންނެވެ: "اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަރީޝް ކުރެއްވިއެވެ: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيّات وَإِنَّمَا لكل امْرِئٍ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ» "ހަމަކަށަވަރުން ޢަމަލުތައް ވަނީ ނިޔަތްތަކުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް ވަނީ އޭނާ ނިޔަތްކޮށް ކަމެކެވެ. ފަހެ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށްޓަކައި ހިޖުރަކުރާމީހާ، ފަހެ އޭނާގެ ހިޖުރަ ވަނީ اللهއާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށްޓަކައެވެ. އަދި ދުނިޔެއިން އޭނާއަށް ލިބޭނެ އެއްޗަކަށްޓަކައި ނުވަތަ ކައިވެނި ކުރާން އަންހެނަކަށްޓަކައި

ހިޖުރަކޮށްދިޔުމާ، ފަދަ ޢަމަލުގެ ހިޖުރަވަނީ ޢަމަލާ އެހިޖުރަކުރިކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ.““(1)

އަދި އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ رضي الله عنه އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: أن أعرابيا أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله الرجل يقاتل للمغنم، والرجل يقتل لِيُذْكَر، والرجل يقاتل لِيُرى مكانه؟ . وفي رواية يقاتل شجاعة، ويقاتل حمية . فمن في سبيل الله؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله» ”ބަދަވީއެއް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދެންނެވިއެވެ: ”އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! މީހަކު ޣަނީމާއަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރަނީއެވެ. އަނެއްމީހާ އޭނާގެ ނަން ޒިކުރުކުރުވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި އަނެކާ އޭނާގެ ދަރަޖަދެއްކުމަށްޓަކައެވެ.“ އަދި މިނޫން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ”އެމީހާ ހަނގުރާމަކުރަނީ ހިތްވަރުގަދަކަމާއި، (ހަނގުރާމަކުރުމަށް) ދަހިވެތިކަމުގައެވެ.“ – ”ފަދަ އެހެންކަމުން (މީގެތެރެއިން) اللهގެ މަގުގައި (އެކަންކުރުމަކީ) ވަނީ ކާކުތޯއެވެ؟“ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: ”اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެރިކުރުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރާކަށްޓި ކޮންމެ މީހެއް – ފަދަ (ބަޔީޔަދުގައި) اللهގެ މަގުގައި ވާމީހަކީއެވެ.““(2)

---

1 ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް

2 ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް

އަދި ޝަހާދަތަކީ ތަމްރީނަކީ ޖިހާދުގެ މުޤައްދިމާތު ތަކުގެ ތެރެއިން (އެބަހީ: ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި މުޖާހިދެއްގެ ރޫހުގައި ކާމިލުކަން ހުންނަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެތެރޭ) ހިމެނޭކަމެކެވެ. އަދި މިގައިހިމެނުމީ (ޖިހާދުކުރުމާއި) ހަމަ އެއް ނަފްސުދޭކަމެކެވެ. އަދި ޝަހީދުން ތަކުގެ ތެރޭގައި މުސްލިމު އަށް ޖަޒާވުން ރޫޙީ ޝަހީދުވުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ މަސައްކަތް ވާޖިބުވެގެންވަނީ އޭނާގެ ނިޔަތް އިޚްލާޞްތެރިކޮށްލުމެވެ. އަދި އޭނާގެ ޢަމަލުތަކަކީ اللّٰهގެ ކަލިމަ އުސްކުރު މަތިވެރިކުރުމަށްޓަކައި ކުރާވާ ޖިހާދުކުރުމުގައި ހުރުމެވެ. އެއީ މިގޮސަވަބުން އޭނާގެ މަސައްކަތާ އަޑުތު ކާމިލް[3] ވެގެންވާނެއެވެ - إن شاء الله. އެހެނީ ޖިހާދުކުރުމުގެ މަސައްކަތާ ބެހޭގޮތް ވަނީ އެ ހަމަތު " في سبيل الله " އަށް ވުމުގެ މަސައްކަތް ސަރަޙައްދު ވަރެވެ.

އެހެންކަމުން އޭނާގެ ނަފްސު ޚިޔާނާތްކުރުމަށްޓަކައި، ނޫނީ އޭނާގެ ފެންވަރު ދަރަޖައްޓަކައި އޭނާއަށް ހިއްވަރުދޭނެ މީހާ ބޭނުންކުރުމަށްޓަކައި ތަމްރީނެއް ނުވަތަ ޖިހާދެއްވެސް ކޮށްގެންނުވާނެއެވެ. ނޫނީ އޭނާ، އޭނާގެ ޢަމަލު އިޚްލާޞްތެރިނުކުރެ މަތިވެރި ކަލިމައެއްގައި (ވާ މިނުއްކަމަކަށް) ބަލާލުމެ، އެއީ "އޭނާގެ އިޚުގެ މިނުރަގޭ މައްޗަށް ކުރިއަރާތުރާ ހިއްވަރުދީގެން މުޖާހިދުވާ" ބަސްތުވުމަކަށްވެސް އެކަށްކަތްގެންނުވާނެއެވެ. ފަދަ އެހެނީ اللّٰهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ: «إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتُشْهِدَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ

---

3 ކާމިލް ގެ ތަފްޞީލް ބާނަޔާ ފުރިހަމަ އެވެ. އެބަހީ މަދުންވެ، އާގެ އެންމެ ފުރިހަމަ އަދި އެންމެ މަތީ މިންވަރެވެ.

قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ» “ހަމަކަށަވަރުން، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެންމެ ފުރަތަމަ ހިސާބުބެއްލެވޭނީ މީހަކީ ޝަހީދުވެފައިވާ މީހެކެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ގެނެވޭނެއެވެ. ދެން އޭނާގެ މައްޗަށް ދެއްވި ނިޢުމަތްތައް (ﷲ) ހަނދުމަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް އެކަންކަން ހަނދުމަވާނެއެވެ. (ﷲ) ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ: “ތިބާ (އެ ނިޢުމަތްތަކުން) ކީއް ކުރީ ކިހިނެއްތޯ؟” އޭނާ ދެންނެވޭ: “އަހަރެން ޝަހީދުވުމަށް ދާންދެން ތިބާ އަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރީމެވެ.” (ﷲ) ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ: “ތިބާ ދޮގު ހެދީއެވެ. އެހެނެއްކަމަކު ތިބާ ހަނގުރާމަ ކުރީ ”ހިތްވަރުގަދަ މީހާ“ ބުނުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެހެން ބުނެވުނުވެސްމެއެވެ.” ދެން އޭނާގެ މައްޗަށް (ނިޔާ) އަމުރުކުރައްވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ މޫނުމަތިން ދަމާ ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް އެއްލާލެވޭނެއެވެ.”(4)

އަދި މާލީ ޚަރަދުކުރުމަށްޓަކައި، ނޫނީ ފެނިކަމެއް ހެދުމަށް އަދި އެހެންމީހަކަށް ވެސް ކުރިއެރުމުގެ ގޮތުން މުސްލިމުންނަށް ހެދައިގެން އެއްނުވާނެއެވެ. ނުވަތަ ޤާދުވެސްކޮށްގެން ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ އާޚިރަތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް އޭނާއަށް ނުލިބޭނެ އޭނާ ޒަކާތްވެސް ފޫނުވާނެއެވެ. އަދި އެހެންކަމުން އޭނާ ވަނީ ދުނިޔާގައިވެސް ގެއްލުންވެގެންނެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައިވެސް ގެއްލުންވެގެންނެވެ. ތިބާ ބައްލަވާލާ ގެއްލުންވެފައި (އަލްޤުރްއާނުން

[4] މިއީ އަބޫ ހުރައިރާ އަރިހުން އިމާމް މުސްލިމް ރިވާ ކުރައްވާފައިވާ ދިގު ޙަދީޘްއެއްގެ ތަރުޖަމާއެކެވެ.

މުބީން)[5] އަޅެ މިއީއެވެ. އަދި ﷲގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «مَا ذِئْبَانِ جَائِعَانِ أُرْسِلا فِي غَنَمٍ بِأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حِرْصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمَالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ» ”ކަނބަލިތަކެއްގެ ތެރެއަށް ފޮނުވާ ހާސްވެފައިވާ ދެ ހިޔަލު، އެ (ކަނބަލިތަކުގެތެރޭ) ފަސާދަކުރާ ފަސާދައަށްވުރެ، މީހެއް މުދަލާއި ޝަރަފަށް އެދުމުގެ ސަބަބުން އެމީހެއްގެ ދީނަށް ކުރާ ފަސާދަ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.“[6]

---

5 " الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ " (އަލް ހުސްރާނުލް މުބީން)، މާނައީ: ބަޔާންވެގެންވާ ގެއްލުމެއްމެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾

”އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި، މިތަނި (ގެ ކަޑީ) ވާފަދައިން (އެބަހީ: ދީނުގެ ޔަގީން ކިރިކިރި، ޝައްކުގައި) ﷲއަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންވެއެވެ. އޭނާގެ މައްސަލަ ހުރީ ދިމާވެއްޖެނަމަ އޭނާ އެއަށް ފުދިގެންއެވެ. އެހެނަސް އޭނާގެ މައްސަލަ ފިތުނައެއް ފެނިވެއްޖެނަމަ، އޭނާ އޭނާގެ މޫނުމައްޗަށް އެނބުރިގެންއެވެ. (އެބަހީ: އިސްލާމް ދޫކޮށް ކުފުރު ގަބޫލުކުރައްވައެވެ.) އޭނާއަށް ދުނިޔެއާއި އަދި އާޚިރަތުވެސް ގެއްލިގެންވެއެވެ. އެއީ ބަޔާންވެގެންވާ ގެއްލުމެއް އެއީއެވެ.“

6 ރިވާކުރެއްވީ: އަޙްމަދު، އަދި އައްތިރްމިޛީ، ކަޢުބު އިބްނު މާލިކް އަލްއަންޞާރީ ސަނަދަކުންނެވެ. އަދި އައްތިރްމިޛީގެ ”ޖާމިޢު“ (#2376) ގައި މިރިވާކުރައްވައި ”ޙަސަން ޞަޙީޙް“ ކަމަށްވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ”ޝަރަޙް އައްސުންނާ“ (299/7) ގައި އަލްބަޣަވީ ”ޙަސަން ޞަޙީޙް“

އަދި މިގެ މާނައަކީ، މުދަލާއި ޝަރަފަށް ވާ ދަހިވެތިކަން - އެބަހީ ވެރިކަމަށް އެދޭއެދުން - ކަނބަޑިޔަކާއްގެ ތެރެއަށް ދޫކުރާ ބަނޑުހައިވެފައިވާ ދެ ހިޔަލު އޭގެ ބޮޑު ފަސާދަ ކުރާ ފަސާދައަށްވުރެ، އާދަމީގެ ދީނަށް ކުރާ ފަސާދަ ބޮޑުވެގެންވާނެއެވެ. މިއަށްވުރެ ބޮޑު (ފަސާދަވެރި) ކަމެއް ވާނެއެއްތޯ؟

އަދި ވަކި ޖަމާޢަތަކަށް ނުވަތަ ބައިގަނޑަކަށް ނަޞްރުދިނުމަށްޓަކައި މުސްލިމުން ތަމްރީން ހުރަހައިގަނޑުތަކަށްވާނެއެވެ. ނުވަތަ ޖާހިލިއްޔާތުގެ ނުވާނެއެވެ. އެއީ އިސްލާމު އޭނާގެ ބައިގަނޑުގައި ޖާހިލު (ނުހިމުނި) އެއެން ބައިގަނޑުއްގައިވާނަމަ، ދުރު އޭނާ އެ (ޖާހިލުކަމުން) ދުރުކުރެވެއެވެ. އެއްވެސްކަމުން މިފަދަ އެހެންގޮތަކަށްކަރުވާ ﷲގެ ކަލާމު ގަވާޢިދުތަކުގެމަތިން ނުކުރެވޭ. އެހެންއެއްކަމަކީ، ބައިގަނޑެއްގެ ނުވަތަ ޖަމާޢަތެއްގެ ދިގުތަ ގަވާޢިދުތަކުގެމަތިންގެ ކަމެވެ. އަދި (ޖާހިލިއްޔަތުގެ) ދަޢުވާއެއްގާ އަބަދު މިއީއެވެ. އެއީ އެރާރި ދެވުން ﷲގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم މިފަދައިން ވިދާޅުވެއްވި ކަމެވެ: «ما بال دعوى الجاهلية؟ .. دعوها فإنها مُنْتِنة» "ޖާހިލިއްޔަތުގެ ގޮވުމުގެ މައްސަލައަކީ ކޮން ކަހަލަކަމެއްތޯ؟... އެ އެއްލައިލާށެވެ. އެއީ އެއީ ނުބައި ފައިބާ އެއްޗެކެވެ."(7) އަދިވެސް ވިދާޅުވެއްވިއެވެ: "(އެމީހުންގެ) ބައިގަނޑުގެ ކަމަކަށް ގޮވާލައިފި، އަދި އެބައިގަނޑުގެ ހަގީގާފަޓުން، ކަން ދިރޭއެއްގެ ދަރުގައި ގެތްމުވެއްޖެ ކަންތު ފިހިލި ވަނީ ތިމަން (ނަޞީޙަތާ) ގެ

7 ރިވާކުރެއްވީ: ޖާބިރު އިބްނު ޢަބްދުﷲ އަރިހުން އަލް ބުޚާރީ

ދެއްކުމުގެތެރެއިން ވާދީފައުސްނެވެ.“(8) އަދިވެސް ރަސޫލުﷲ ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ: «مَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عِمِّيَّةٍ يَدْعُو عَصَبِيَّةً أَوْ يَنْصُرُ عَصَبِيَّةً فَقِتْلَةٌ جَاهِلِيَّةٌ» “ޢަޞަބިއްޔަތަށް (ޢުރުފީ ގޮތަކަށް) ދަޢުވަތުދެމުން، އަދި ޢަޞަބިއްޔަތަށް ނަސްރުދެމުން، ކަނު ދިދައެއްގެ ދަށުގައި ފެތުރިވެއްޖެ ކޮންމެ މީހަކީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ މަރުން މަރުވެދިޔަ މީހެކެވެ.“(9)

އަހަރެން ބުނަމުވެ: އަދި މިފަދަކަން، އާދަކުރުމުގައި ޢާންމު ހަމަކަށް ޢިލްމުވެސް ބަހައް ނުބައި ޖާހިލުވެސް، އުނިކަމުގައިވެސް ސަބަބުން ފަރާތްގައި ހަނގުރާމަކަން ޢާންކަށް މިންވަރުވާނުއެވެ. އަދި ދީނަށް ނަސްރުދޭނެ ފިޤުހާގެއެވެ. އެކަމަށް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ރަސޫލުﷲ ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَل سَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّين بِأَقْوامٍ لاَ خَلاَقَ لَهُم» “ހަމަކަށަވަރުން الله عَزَّ وَجَل (މިދީނަށް އެއްވެސް) ބައެއް ނުވާ މިސްކީނުންގެ ފަރާތުން މިދީނަށް އެހީތެރިވެދެއްވާނެއެވެ.“(10)

8 ރިވާކުރެއްވީ: އަޙްމަދު އިބްނު ޙަންބަލް އާއި މުސްލިމް
9 ރިވާކުރެއްވީ: ޖުންދުބު އިބްނު ޢަބްދުﷲ އާއި މުސްލިމް
10 ރިވާކުރެއްވީ: ޢަބްދުﷲ އަދި އައްޠަބަރާނީ، އަޙްމަދު ބައްޒާރު އާއި ތިރުމިޛީ. އަދި ހައިޘަމީ ބުނާ ގޮތުގައި ސަނަދު ޞައްޙަ ކަމަށް "މަޖްމަޢު އައްޒަވާއިދު" (305/5). އަލްބާނީ ވިދާޅުވެ "އިޙްޔާ އުޞޫލުއްދީން" ގެ ތަޚްރީޖުގައި މި ރިވާޔަތް ޞައްޙަ ކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި "އިޢުތިޞާމު ބިލް ކިތާބި ވައްސުންނާ" ގައި މުޙައްމަދު އިބްނު މުޙައްމަދު އަލްހަމްދީ، ފަތުޙުލް ބާރީ "ޖިހާދު" ގެ ބާބުގައި ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި އިބްނު ޙަޖަރު ބުނެފައިވާ "އަލްމުޢްޖަމް" (113/11) ގައި މިރިވާޔަތް (ޞައްޙަ ކަމަށް ނިސްބަތްކޮށް) ޖަމާޢަތުވިއެވެ. މިގޮތަށް ސަމަރަޤަންދުގެ އިބްނު ޙިބާ

އަދި މިފަދަ މީހުންގެ ތެރޭގައި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އާއި އެކު ޖިހާދު ކުރި މީހުންވެސް ހިމެނެއެވެ. އެއީ މުޖާހިދަކަށް ވަރަށް ވަރުގަދައަށް ހަނގުރާމަކުރި މި މީހާ ފަދައިންނެވެ. އަދި (އެހެނަސް) އޭނާ، އޭނާގެ ޒަޚަމްތަކުން ކެތްނުކުރެވިގެން އަމިއްލައަތުން މަރުވިއެވެ. އެހެންކަމުން ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «وَإِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ» "ހަމަކަށަވަރުން ފާޖިރު މީހެއްގެ ވަސީލަތުންވެސް ﷲ މިދީނަށް އެހީތެރިވެދެއްވާނެއެވެ."(11) އަދި އިމާމް މުސްލިމް ޢުމަރު އިބްނު އަލްޚައްޠާބް އަށުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ:

ޚައިބަރުގެ ދުވަހު، ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަޞްޙާބުންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޭފުޅުން ނިކުމެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ: "މިވެނި މިވެނި މީހަކީ ޝަހީދެކެވެ. އަދި މިވެނި މިވެނި މީހަކީ ޝަހީދެކެވެ." އެއީ އެބޭފުޅުން ފާއިތުވެވަޑައިގަތް މީހަކާއި ހަމައަށެވެ. އެހެންކަމުން ވިދާޅުވިއެވެ: "މިވެނި މީހަކީ ޝަހީދެކެވެ." އެހިނދު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «كلا إني رأيته في النار في بُردة غَلَّها . أو عباءة» "ނޫނެކެވެ. އޭނާ ދުރުވި އިން

މި އާއި މިގޮ ބަޔާއް ރިވާޔަތް ޝަރީޢަތު ކުރެއްވިއްޔާކަމަށް، މިބަޔާ "ޣަނީމާ" ނޫނީ "ޣަނީމާ ތިޔާގައިވާ" ކަމަށް ބުނެވެއެވެ. އަދި މިގޮ މާލު ޚިޔާނާތްކުރެވެ. އެކަން ދެން ބަޔާން ކުރެވޭ ޙަދީޘްތަކުން ބާވަތްތަކެއް. އަދި އިސްލާމީ ތާރީޚުގައި މިކަމަށް ހިނގައިއެވެ.

11 ރިވާކުރެއްވީ: އަލް ބުޚާރީ، އަބޫ ހުރައިރާ އަށުން

ޢަބާޔާ ބޭރުން އަޅާ ހުކުމެއް ނުވަތަ ރަޢުޔަކާއި އެކު އަޑިޔާރުގައި ވަނިކޮށް ތިމަން ނަބިއްޔާ ދެކެނީމުއެވެ.” އަދި އަލް ބުޚާރީ، ޢަބްދުاللّٰه އިބްނު ޢަމްރު އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ: “ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ތަކެތި[12] ބަލަހައްޓާ ކިރްކިރާ ކިޔާ މީހެއް އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާ މަރުވިއެވެ. ދެންފަހެ اللّٰهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «هُوَ فِي النَّارِ» “އޭނާ ވަނީ އަލިފާންގައެވެ. (ނޫނީ ނަރަކައިގައެވެ.)” އެހެންކަމުން އެބޭފުޅުން (ސަޙާބީން) އޭނާ ބަލުމަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ޣުލޫލު އިން ޢަބާޔާ ރަޤައުއް އޭނާ ގާއިމުކޮށް ވަނިކޮށް ފެނުނެވެ.” އަދި ވާގިރީ ވިދާޅުވި ގޮތުގައި މި މީހާ އަޅާ ކަޢުބުމީހާކެވެ. އަދި މި މީހާ އަޅާ ހަނދުމަކުރުމަކުގައި ރަސޫލު صلى الله عليه وسلم ގެ ސަވާރީތައް ހިފަހައްޓައި (ބަލަހައްޓުމުގައި) ހުރި މީހެއްކަމަށްވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އޭނާ އަލިފާންގައި އެވަނީ “ޣުލޫލު”ގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ޣުލޫލު އަޅާ ހަނދުމަކުރުމުގެ އަނިޔާ މުދަލުން ވައްކަން ކުރުމެވެ.

އަދި މުސާފިރުންބައްޔެސް اللّٰهގެ ރަސޫލާގެ ދައުރުގައި ހަނދުމަކުރައްވާ ނިކުމެ، އަދި (ސަވަރުފަތަށް މުދާ) ހާދަކޮށްޔެސް ހަދައެވެ. އެއީ ބަނީ މުސްލިމުގެ ހަނދުމާގައި ބައިވެރިވި މި މީހާ ފަރުމައިންނެވެ. އޭނާ ބުނެދެވެ:

ތަކެތި: ބަރުދަން ކަރާ މީހުންނާއި، އަދި މުދަލުގެ ތަރައިން އުފުލައި ހަދުމަށް ބަރުދަކުއްޓެވެ.[12]

﴿ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ﴾ **"މަދީނާއަށް އަހަރުމެންނަށް ރުޖޫޢުވެއްޖެނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން ޢިއްޒަތް އިތުރުވެގެންވާ މީހާ (އެބަހީ: މުނާފިޤުންގެ ވެރިޔާ ޢަބްދުﷲ އިބްނު އުބައްޔު އިބްނު އަލް ސަލޫލް) އެއަށް ވުރެ ނިކަމެތިވެގެންވާ މީހާ (އެބަހީ: ﷲގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم) ބޭރުކޮށްލާނެއެވެ."**(13)

**އަދި ތަބޫކު ހަނގުރާމާގައި ސަޙާބީންނަށް ބަދުބަސް ބުނިމީހާވެސް ފަދައިންނެވެ. އެހެންކަމުން އެއާއި ބެހޭގޮތުން ބާވައިލެއްވުނެވެ:**

﴿ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴾ **"އަދި ތިބާ (މިކަމާއި ބެހޭގޮތުން) އެމީހުންނާއި ސުވާލުކުރެއްވިނަމަ، އެމީހުން ބުނާނެއެވެ: "އަހަރުމެން ވާހަކަދެއްކީ އަހަރެމެންގެމެދުގައިކުޅެމުން އަދި މަޖާކުރަމުއެވެ." ވިދާޅުވާށެވެ: "ކަލޭމެން މި މަލާމާތްކުރީ ﷲ އާއި، އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށްހެއްޔެވެ؟""**(14)

**އަދި އެބައިމީހުންގެ (ޞަދަޤާތުގެ ގޮތުން ކުރާ) ހޭދަކުރުންތަކާއި ބެހޭގޮތުން ﷲ** تعالى **ވަޙީ ކުރައްވައެވެ:** ﴿ قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴾ **"ވިދާޅުވާށެވެ: "ރުހިގެންވިޔަސް ނުވަތަ ނުރުހިވިޔަސް ﷲގެ**

---

[13] سورة المنافقون، الآية: 8

[14] سورة التوبة، الآية: 65

ވުމުގައި ޚަރަދުކުރާށެވެ. އެއުރެން ކަލޭމެންގެ ކިބައިންނެއް ޤަބޫލެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ ފާސިޤުވެގެންވާ ބައިގަނޑެކެވެ."""(15)

އަދި އެހެނަސް، އެބައިމީހުންގެ މި ޞިފަތަކާއެކު އަދި ކާފިރުކަމުގައިވާ އެއުރެންވެސް ވަނީ: ﴿فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا﴾ "...ނަރަކައިގެ އެންމެ ދަށު ދަރަޖައިގައެވެ. އަދި (އުދުވަރުން) އެބައިމީހުންނަށް އެހީވެސް އެހީތެރިއަކުވާކަމެއް ލިބޭކަށް ނުފެންނާނެއެވެ."(16)

އަދި މިއިން އަހަރުމެންނަށް ވަރަށް ގިނަ އިބްރަތްތަކެއް ލިބެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި، ނިފާޤުގެ މައިގަނޑު ދޮގުހެދުމާއި، ޚިޔާނާތާއި، ވަޢުދުފުޅުކުރުމާއި ނިފާޤުކަމާއި އެކުވާމީހުންނާއި އަދި (ދީނުން) އެއްވެސް ބައެއް ނުވާ މީހުންވެސް އެކުލެވިގެންނެވެ. އަދި މުނާފިޤާ ބައެއް، اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ދައުރުގައިވެސް ވިއެވެ. އަދިވެސް މީގެ އިބްރަތްތަކުގެ ތެރޭގައިން؛ އެފަދަ މީހުން ނިފާޤުގެ އާއްމު ޞިފަތައް ފުރިހަމަ ނިފާޤުން އެކަހެރި ފުރިހަމަ ވާ އިސްލާމް ނުނިކުންނާނެއެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ދައުރުގައިވެސް، އެފަދަ މީހުން އޭގައި ހިމެނުން ހިނދުވެސް ނިފާޤު ފާޅުވެގެން ވިއެވެ. އަދި މިކަމުގެ މައްޗަށް އިސްލާމް ބަލާބެލުމުން، މިކަމާއި ދެކޮޅަށް ޙަރަކާތްތެރިވާ އިސްލާމް ބައިމީހުންނާ ދުނިޔޭގައި ފަދަ އާއި އެކު (ފަދަ) ބަދަލުކުރުމަށްވުރެ ހަމަ މިފަދައިން، މިގައި ހިމެނޭ އިބްރަތްތަކުގެ ތެރޭގައިވެސް؛ މިހާރު މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައިވެސް،

15 سورةالتوبة، الآية: 53

16 سورةالنساء، الآية: 145

އަދި (اللهُ ގެ މަގުގައި) ޞަދަޤާތްދިނުމަށް، އާސާރާޔި ބަދުލުވެރި މިޒާޖުކަމަށް ބަޔާންކުރުމަށް އެކަންކަން ފުރިގެންއުޅުމުގެ ވާހަކަ. ވަކިން ޚާއްޞަކޮށް އާސާރުގެ ބޭރުފުރުން ރަގަޅުކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކެއް ފުރިހަމަކުރުމުގައި ވާނަމަށެވެ. އެހެނީ، ދިރުމަށްވުރެ، (އުޚުއްވަތުގެ ރަހުމަތްތެރިކަން) ހުރި ހިތުން ބައްދަލުވުންވާ އެތަށް ބައްޔަށް ޖިހާދުކަން އަދި ސާދަކާތްތެރިންގެ އަހަރުތަކުންނަން ވަކި ފުރިހަމައެވެ.

އަދި މިދުނިޔާ ހާދިސާ ތަކާލިވެސް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ރަސޫލުގެއި ހިނގާފައިވާ ހާދިސާތަކާވާހިނދު، ދުންޔަލް މިއަދުގެ ރަސޫލާއި ގުޅިބަލާނަން ހިވަރު ފަލަ ހިލާލައްވެވެ؟ އަދި އެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ރަސޫލުކުރެއްވިއެވެ: «لا يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ إِلاَّ الَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ حَتَّى تَلْقَوْا رَبَّكُمْ» "އެއްވެސް ޒަމާނެއް، އެޒަމާނަކަށްފަހު ދުންޔައިނަ ޒަމާނެއް އެއަށްވުރެ ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ގޮތުގައިމެނުވި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނާންނާނެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ރައްބު ހާއި ބައްދަލުވާހައި ހިނދަށެވެ."(17)

އަދި (މި ރަސޫލާގެ) މަގުބޫލަކީ މުސްލިމުންގެ އާއްމުގެ ނަފްސުގެ ނުބައިކަމުންނާއި، އަދި ނިޔަތް ފަސާދަވެދިޔުމުގެ މައްސަލަ ރައްކާތެރިވުމެވެ. އަދި ފަސާދަވެގެންވާ ނޫނީ (ރަނގަޅި ނުބައި މަސްހުނިވެފައިވާ) ނިޔަތް އާއްމުގެ މައްސަލަ ވެރިވާ މިހާ، ދުނިޔަ އެފަދަ މިހާ އާއްމުގެ ނިޔަތް ސައްބަރުކުރުމަށް އަވަސްވެގަންނަންޖެހެއެވެ. އަދި އާއްމުގެ ބަމަޖުބޫރާއި ޖިހާދު (ނަފީކޮށްލައި)

---

17 ރިވާކުރެއްވީ: އަލް ބުޚާރީ، އަނަސް އަރިހުން

ފަސާދަކޮށްލުމަށް ޝައިޠާނާއަށް އެއްވެސް ތަނެއް ދީގެންނުވާނެއެވެ. އެހެނީ **اللهގެ ރަސޫލާ** صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي من أْبنِ آدَمَ مَجْرى الدَّم» "ހަމަކަށަވަރުން، އާދަމުގެ ދަރިންގެ ތެރޭ ލޭ ދައުރު ކުރާ ފަދައިން ޝައިޠާނާ ދައުރުކުރެއެވެ."(18) އަދިވެސް ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: «ثُمَّ يُبْعَثُونَ على نِيَاتِهِم» "ދެން އެބައިމީހުން މަޙުޝަރުކުރެއްވޭނީ އެބައިމީހުންގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށެވެ."(19)

އަދި އަނަސް އަރިހުން ރިވާވެފައިވާ ޙަދީޘަށް ނިކަން ބަލާބަލާށެވެ. އެއިން ނިޔަތް ސާފުކުރުމުގެ މައްސަލަ މިޞާލަން (މަދު) ދައްކާނެއެވެ: «وَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُسْلِمُ مَا يُرِيدُ إِلاَّ الدُّنْيَا فَمَا يلبَثُ إِلاَّ يَسِيراً حَتَّى يَكُونَ الإِسْلامُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا» "އަދި ދުނިޔެ ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް އެއްޗަކަށް ނޭދޭ ހާލު މީހަކު އިސްލާމްވިޔަސް، ދެން އޭނާ އެގޮތުގައި ކުޑަ ހިނދުކޮޅަކު ދުނިޔެ ހަދަނުކުރެވެ. ދެންފަހެ ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގެ ވާހަ އެއްޗަކަށްވުރެ ބޮޑަށް އޭނާ އިސްލާމްކަމަށް ލޯބިކުރާނެއެވެ."(20)

އެހެންކަމުން ނިޔަތް ސާފުކުރުމަކީ (އަވަސްވެ) ދައްކާތެރިވާނެއެވެ. އެއީ ތިބާގެ ބަދަލުކަރާއި ޒިކުރުގެ ފަހިވާ ބާޠިލުކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެހެނީ، ޝައިޠާނާ ވަނީ

---

18 ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް

19 ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް

20 ރިވާކުރެއްވީ: މުސްލިމް

ޖިހާދުގެ އަޖުރު ދެކަށް ކުރާ މީހާގެ ނިޔަތުގެ ޞައްޙަކަމުގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅި (ޝަރުޢީ ދަލީލް) ދައްކައެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާން ކުރެއްވިފަދައިންނެވެ: «تَضَمَّنَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لا يُخْرِجُهُ إِلاَّ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَإِيمَانًا بِي وَتَصْدِيقًا بِرُسُلِي فَهُوَ عَلَيَّ ضَامِنٌ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ أَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ نَائِلاً مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ» "الله ވަނީ އެކަލާނގެ މަގުގައި ނިކުންނަ މީހާގެ މައްޗަށް ގެރެންޓީދެއްވާފައެވެ؛ (އެބަހީ)، ތިޔަ ތިމަން އިލާހުގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި، ތިމަން އިލާހަށް ވާ އީމާނާއި، އަދި ތިމަން އިލާހުގެ ރަސޫލުންނަށް ވާ އީމާން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ކަމަކު އޭނާ (މިމަގުގައި) އެ ނިކުތީ ނިކުތުމަށް މަޖުބޫރުކޮށްނުކުތްކަމަށްވާނަމަ. ދެން އެ (ތިޔަ) މީހާގެ މައްޗަށްވަނީ ތިމަން اللهގެ ޒިންމާއިން ޖަންނަތަށް ވެއްދެވުމަށް، ނޫނީ އޭނާއަށް ލިބޭ އަޖުރު ނުވަތަ ޣަނީމާ އާއިއެކު، އޭނާގެ ގެއަށް އަނބުރާގެނައުމުގެ މައްޗަށް ގެރެންޓީދެއްވިފައެވެ."[21]

އަދި الله تعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ: ﴿قُلْ إِن تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾ "ވިދާޅުވާށެވެ: "ކަލޭގެފާނު ޞަދުރުތަކުގައި ވާއެއްޗެއް ފޮރުވިޔަސް ނުވަތަ ބޭރުކުރިޔަސް، الله (ތަޢާލާ) ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އުޑުތަކުގައި އަދި ބިމުގައި ވާހާއްޗެއް

---

[21] ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް

ދޮގެއްދެނެގެންނެވީއެވެ." އަދި ކޯންމެ ސޫރަތުލްފަތުޙުގައިވެސް، އެންގެވިއެވެ ހޯދާ
ބަޔަކާއި އަދި ނުބައި ބަޔަކާ، (އަލްފަތުޙަށާއި) އޭގެ ވަނީކަން ޤުރުއާން
ދީފައި، އެއާއި (އެބަހީ: ނުބައިކަންތައްތަކުން) ދުރު ތަސްފީރުކުރެއްވުން
ދުރުވެގެންވަނީ އެ (ސަލަފުން) އެމީހުންނެވެ. އަދި ﷲ އެއިލާހުގެ ކުރިން (އެބަހީ:
އެއިލާހުގެ ގަދަރުދަރު އާޔާތުން) (ތައުރާތާއި އިންޖީލުގައިވެސް) އިންޖީލުގައިވެއެވެ. އަދި
އެއިލާހުގެ ޚަބަރުކަށަވަރު އެއިލާހު އާމާލުންތަކުގެ ގެންނެވީއެވެ."[22]

އަދި މިއަންނަނިވި އާޔަތަށް ނިކަން ވިސްނާލާށެވެ - އޭ އަހަރެންގެ މުސްލިމު
އަޚުންނޭވެ! އެއީ ޙުދައިބިއްޔާގެ ސުލްޙާއި ހަމަޖެހިގެން ވަގުތު
ތާޢަތުވުމާއި ނަޞީޙަތް ބޭނުމަށްޓަކައިވާ މައްޗަށް ހުރިހާ ބަޔަކު
ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. ﷲ عز وجل ވަނީ ވިދާޅުވެފައެވެ:

﴿ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾ "އަދި ގަހުގެ ދަށުގައި ތިބާއަށް ބައިޢަތު ދިން ހިނދު، ﷲ ވަނީ
މުއުމިނުންނާމެދުގެ ހިތްހަމަ ރުހިވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ
ހިތްތަކުގައި ވީއެއްޗެއް ﷲ ދެނެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެބައިމީހުންގެ
މައްޗަށް އެކަލާނގެ ތަސައްލީ ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި އަވަސް ފަތުޙަކާއި
ގިނަގިނަ ޣަނީމާތްތަކާއި އަދި އެބައިމީހުން ހޯދާނޭ ގިނަގިނަ އަދިވެސް

[22] سورة آل عمران، الآية: 29 - 30.

(މި އުފާވެރި ޚަބަރު) ދެއްވިއެވެ. އަދި الله އީ ޢަޒީޒުވަންތަ އަދި ޙަކީމުވަންތަ އިލާހެވެ."(23)

އެހެންކަމުން الله تعالى ގެ ބަސްފުޅަކީ: "...ފަހެ، އެބައިމީހުންގެ ހިތްތެރޭގައި ވީއްޗެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވިއެވެ." އެންމެންގޮތަކަށްނޫނަސް، އެބައިމީހުން އަ އަދާކުރި ޞަޙާބީންގެ ތެދުވެރި ނިޔަތް (الله ދެނެވޮޑިގެންވިއެވެ.) އަދި މި ޞަޙާބީއްޔާ ޙުދައިބިއްޔާގެ ދުވަހު ދެވުން "بيعة الرضوان"(24) އެވެ. އަދި އެ (ޞަޙާބީން) ނުވެނީ ކޮށްދެވިފައިވާ، މަޝްވަރާސް (ކުރިމަތިވި އަދި) ފިޔަވަން ނުދުވުމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި އެހެންކަމުން ނިޔަތް ތެދުވެރި ވުމުގެ ބަލާބެއްގެ ގޮތުން "...އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެކިބާރު އަރާމުސަކީނާ ބާރުވައިލެއްވިއެވެ.". އަދި السكينة އަކީ ހިތުގެ ހަމަޖެހުމާއި ކުރިމަތިލުމުގެ ފަރާތް (މުޢާހިދުންގެ މައްޗަށް الله ބާރުވައިލެއްވާ) ހިތްހަމަޖެހުމެވެ. މިއީ އެނގޭނީ އެބައިމީހުން، އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ ތެދު ފިޔަވަ ނުދިއުން (އެބަހީ: އެކަމުގެ ނިޔަތް) ވެރިކަމުން، އެކަމުގެ މައްޗަށް (الله تعالى) މަދަދުދެއްވިއެވެ.(25) އަދި السكينة އާއި އެކު "...އަޖުރުއެއްގެ ގޮތުން ގާތްވެގެންވާ ފަތަޙަކާއި ...ގިނަގުނަ ވެގެންވާ ޣަނީމާ ދެއްވިއެވެ." އަދި މިކަން (ވަރަށް) ސާފުވެ. އަދި ތެދުވެރި ނިޔަތުގެ ސަބަބުން، ދުނިޔެއާއި ޚިޔާލަށް الله تعالى (އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް) ކާމިޔާބުކުރެއްވުމާއި

23 سورة الفتح، الآية: 18 - 19

24 "ބައިޢަތުއް ރިޟްވާން": (الله) ރުއްސަވާވޮޑިގެންވި ބައިޢަތު/ ޙުދައިބިއްޔާ ހާދިޘާ

25 فتح الباري ج 6 / ص 118.

އަދި އެނޫންވެސް ތަފާތު ލިބޭ ގޮތްތަކަށް - އެހީއާއި މަދަދު ދެއްވާކަން މިއާދަމުން ތަރުބިއްޔަތުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިއީ ޤާނޫނުތަކުގައި މިންވަރުކުރާ (ޗެކްލިސްޓު) ޗާޓުތަކުގެ އިސްތިޢުމާލުކުރެވެ.

އަދި ބުރުވަރި ނިޒާމުގެ އިދާރީނިޒާމުތަކުގެ ބުރުޖަހާ ހިތްޖެހި؛ މިހެން ތިބާއަށް ބައްޕަރު ކޮބުމުގެ ސަލާމުން ޖަހާ އެއްކޮރިޔާއުމުގެ ސަލާމުން ތިބާގެ ޙާލަތުކަމަށް ބަދަލެއް ނައުމެވެ. އަދި (ތިބާ އެހާ އެއްޗެއް ނުވަތަ އެއްކޮރި ލިބުން) މަނާވުމުން ނުނިހި (އެއްކޮރި) ހުރަހެއްވުމުގެ ސަލާމުންވެސް ތިބާގެ ޙާލަތުކަމަށް ބަދަލެއް ނައުމެވެ. އަދި ތިބާއާއި އެކު ޖިހާދުގެ މަގުމަގައި ދައުރުކުރާ އެންމެހާ ބައެއް (މިމަގުން) ބުރަބުރަސްގެން ދިޔައީއެކަމަށްކުރަމުން ތިބާގެ ޙާލަތުކަމަށް ބަދަލެއް ނައުމެވެ. އަދި އެއަށް ތަބާވާ މިހެންގެ މަދުކަމާއި ހުރި، ތިބާ އެކަނިވެރިކަން (އިޙްސާސް) ނުވުމެވެ. އެއިރަށް تعالى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِن مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴾

”މުޙައްމަދު (صلى الله عليه وسلم) އަކީ އެ ރަސޫލުގެ ކުރިން (ވެސް އެތައް) ރަސޫލުންނެއް ވަޑައިގެންނަވާފައިވާ؛ ރަސޫލެއް ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ފާނަކީއެއްނޫނެވެ. އެ ރަސޫލު އަވަހާރަވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ޤަތުލުކުރެވިއްޖެނަމަ، ފަހަތަށް (މުރުތައްދުވާ ބާރު) ކަލޭމެން ފަހަތް އެނބުރިގަންނާނެ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ފަހަތް

އެނބުރި ދާ މީހާ، ފަހަ ކުޅަވަސް ގެއްލުމެއް އޮސާއަން ﷲ އަކަށް ނުދެވޭނެއެވެ.
އަދި ޝުކުރުވެރިވާ މީހުންނަށް ﷲ (ސ.ތ) ޖަޒާދެއްވައެވެ.“[26]

އެހެންކަމުން ތިބާގެ ޒިންމާއި އަދި ޤާބިލުކަން މިގެތެރެއިން އެއްވެސް ކަމަކުން އަޅުގަނޑުކާރުނަވަ، ދީން ތިޔަރަމަށް ކުރެވޭނީ ﷲ تعالى ރިޒާވައި އެހެން ވަރާވަކަންބަކައެވެ.

---

[26] سورة آل عمران، الآية: 144.

## (ޖިހާދުގެ އަޖުރާއި އެއަށް އުއްމީދުކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން)

އަދި ހެޔޮ ނިޔަތާއިއެކު، ކޮންމެ މުސްލިމަކަށްވެސް ދެނެގަތުން ޤާބިލުވަނީ؛ މި ބާރުތަކުގައި، ޖިހާދުގެ ތަރުތީބުގައި ކުރާ ކޮންމެ މަސައްކަތަކީ - އެއީ ކިތައްމެ ކުޑަ ނޫނީ ބޮޑުކަމެއްވިޔަސް، އެކަން ކުރާ މީހަކަށް ޘަވާބުލިބޭނެ ހެޔޮ ޢަމަލެއްކަމުގައެވެ. إن شاء الله. އެއީ ނަޞްރާއި ފަތުޙާއި ހަމައަށް (އެބަހީ: ޖިހާދުގެ ވަނުވެއްޖާއި ހަމައަށް) އޮޅިއަން ވަސީލަތެއްވިޔަސް ނޫނީ ނުވިޔަސްވެއެވެ.

الله ވިދާޅުވެއެވެ: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ "އެހެނީ، އެއީ ހެޔޮ ޢަމަލެއް ގޮތުގައި ލިޔުއްވާ ބާރުގައި ވެސްވެ، އެބައިމީހުން الله ގެ މަގުގައި ކަތިލުމުގައްވެސް ނޫނީ ވަރުބަލިވުމުގައްވެސް ނޫނީ ބަނޑުހައިވުންތަކުގައްވެސް ނުކުތުމުންނެވެ. ނޫނީ ކާފިރުން ރުޅިއަރުވާފަދަ އެއްވެސް ފިޔަވަޅެއްވެސް ނޫނީ ދުޝްމަނުންގެ ތެރެއިން ޤަތުލުވެސް (ހެޔޮ ޢަމަލެއްކަމުގައި ލިޔުއްވާ ބާރުގައި ވެސްވޭ) ނުކުރުމުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އިޙްސާންތެރިންގެ އަޖުރެއް ގެއްލުވާވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި (އަޖުރެއް ގޮތުގައި) ލިޔުއްވާ ބާރުގައި ވެސްވޭ؛ އެބައިމީހުން (الله ގެ މަގުގައި) އެއްވެސް އެއްޗެއްގެ (ކުޑަނޫނީ ބޮޑު) ޚަރަދެއް ނުކުރާނެއެވެ. ނޫނީ ވާދީއެއްވެސް (ހެޔޮ ޢަމަލެއްކަމުގައި ލިޔުއްވާ ބާރުގައި ވެސްވޭ) ހުރަހެއް

ނުކުރާނެތެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ އެންމެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކަށް الله ޖަޒާދެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. (އެބަހީ: الله އެބައިމީހުންގެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކަށް ޢަޖުރު ދެއްވާނީ އެބައިމީހުން އެންމެ ފުރިހަމައަށް ކުރި އެންމެހެޔޮ ޢަމަލުތަކާއި އެއްގޮތަށެވެ.)"(27)

އަދި މި އާޔަތުގެ ތެރޭގައި ޖިހާދަށް ތަރުޣީބުދީފައިވެސް ހިތްވަރުދީފައެވެ. އެހެނީ، އެއީ اللهގެ މަގުގައި ވަރުބަލިވުމާއި، ބަނޑުހައިވުމާއި، އަދި اللهގެ މަގުގައި ވާދީތަކަށް ހުރަސް ކުރުން ކަމުގައިވާނީއެވެ. އަދި އެއްވެސް ޝަރުޢީ ޢަމަލެއް ގޮތުގައި އެއީ ކާފިރުންގެ ރުޅިވެރިކަން އިތުރުކުރުމަށް އެޅޭ ފިޔަވަޅުތަކެވެ. އަދި އެހެންކަމުން، އަހަރުމެންގެ – މުސްލިމުންގެ – ތައްޔާރުވުންތަކާއި (ޖިހާދަށް) ތަފްރީނުތަކުންވެސް، އޭގެ ޒާތުގައި ޖިހާދުން الله އަށް ރުޅިއަން ކުރުވާފަދައިން ރުޅިއަން ކުރުވުމެވެ. އަދި (އެއީ) ހަމަ ނަމާދުގައި ތަކުރައިންނެވެ (އެއިރުވަރަން ރުޅިއަން ކުރާ) ފަދައިންނެވެ. އަދި މި ގޮތަށް، ތަފްރީނަށްވާ ހަރުގެ މުސްލިމު ޢަދުއްގެ ނަފްސުގައިވެސް ހާސްކަމާއި ބިރުވެރިކަން ހިނގައިގަތުމެވެ. އެއީ الله تعالى ގެ މި (އަންނަނިވި) ވަޙީ ބަސްފުޅަކުން ހިތްވަރުދެއްވި ފުޅުގެ ގޮތުންނާއި ތަބާވުމުގެ ގޮތުންނެވެ: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ﴾ "އަދި އެބައިމީހުންނާއި ދެކޮޅަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާހާ ބާރެއް ތައްޔާރުކުރާށެވެ."(28)

---

27 سورة التوبة، الآية: 120 - 121

28 އަލް އަންފާލް 60

އަދި (ރިބާޠަކީ) ތަމްރީނު ހެދުމާއި ޖިހާދުކުރުމަކީ اللّٰه އާއި ގާތްވުމުގެ އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ކަންކަމުގެތެރޭ ހިމެނޭކަންކަމެވެ. އަދި އެންމެމާ ނަފާހުރި[29] އަޅުކަމަކަށްވެސް އެ ހަމަވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ اللّٰهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވިއެވެ: «رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ وَأَمِنَ الْفَتَّانَ» "ދުވާލަކާއި ރެއެއްގެ ރިބާޠު؛ އެއްމަސް ދުވަސް ރޯދަހިފުމާއި (ނަމާދުކުރުމުގައި) ކޮޅަށް ހުރުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައިވަނިކޮށް އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ، އޭނާ ކުރަމުން އައި (ހެޔޮ) ޢަމަލުތައް އޭނާގެ މައްޗަށް (ހުއްޓުމެއްނެތި) ކުރިއަށް (އަޖުރުލިބުމުން) ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ މައްޗަށްވާ ރިޒުޤުވެސް (ހުއްޓުމެއްނެތި) ކުރިއަށް ދާނެއެވެ. އަދި އަލްފައްތާން އިން އޭނާއަށް އަމާންކަން ލިބިގެންވެއެވެ."[30][31]

އަދި މިސްކިތުންގެ ތެރެއިން ވަކިވެގެންގޮސް އަޅުކަމުގައި ހުންނަން އެދުނު ސަޙާބީއަކަށް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވިއެވެ: «لَا تَفْعَلْ فَإِنَّ مُقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ سَبْعِينَ عَامًا أَلَا تُحِبُّونَ

---

29 އެބަހީ؛ ސުންނަތް އަޅުކަންތައް

30 الْفَتَّانَ (އަލް ފައްތާން) ގެ މާނައަކީ ޤަބުރުގެ ފިތުނައެވެ. އަދި މިލަފްޒު "އަލް ފައްތާން" މިހެންވެސް ރިވާވެފައިވެއެވެ. އަދި ބައެއް ރިވާޔަތުގައި "އަލް ފައްތާނި" މިފަދައިންވެސް ރިވާވެފައިވެއެވެ. އަދި މީގެ މާނައީ މުންކަރު އާއި ނަކީރުކަމުގައްވެސް ބައެއް ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި އެއީ ޝައިޠާނާކަމުގައްވެސް ވިދާޅުވެއެވެ.

31 ރިވާކުރެއްވީ: މުސްލިމު، ސަލްމާނު ގެ އަރިހުން

أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَيُدْخِلَكُمُ الْجَنَّةَ اغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَوَاقَ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ» ”ތިޔަބައިން ކަންތައް ނުކުޅަދާނެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު سَبِيلِ اللَّهِ ގައި ދުވިލުމުން، ގޫގައި އޫނާ ހަމްދިރަ އަރަދުވަސްދުން ކުރާ ސަރާދަރުވުރެ އަތްވެގެންވެއެވެ. ﷲ ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވައި، ޖަންނަތް ވައްދަވައިދެއްވުމަށް ތިޔަ ޤާބިލުކުރަމު ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަ ﷲގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާށެވެ. ތިޔަ ޖަމަލުކުން ކިރުއަޅާފަދަ ވަގުތަށްވުރެ ހިނދުކޮޅަކުވެސް[32] ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރެއްވި މީހެއްގެ މައްޗަށް ޖަންނަތް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.“ އަދިވެސް ރިވާވެފައިވެއެވެ: ”ދެންނެވުނެވެ: “އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ! ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމާއި އެއްފަދަވާނެކަމަކީ ކޮބާ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟“ ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: «لا تستطيعونه» ”ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް (އެކަން ކުރުމަކަށް) ކުޅަދާނެވެސްނުވާނެ ނުވެއެވެ.“ އަނެއްކާވެސް (އަސްޙާބުން) ދެފަހަރު ނުވަތަ ތިންފަހަރު ތަކުރާރުކޮށް ދެންނެވުނެވެ. ކޮންމެފަހަރަކުވެސް ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވީ: «لا تستطيعونه» ”ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް (އެކަން ކުރުމަކަށް) ކުޅަދާނެވެސް ނުވެއެވެ.“ ދެން ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: «مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللَّهِ لا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ وَلا صَلاةٍ حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى» ”ﷲގެ މަގުގައި މުޖާހިދުންގެ މިސާލަކީ؛

---

[32] މިތާގައި ”ޖަމަލުކުން ކިރުއަޅާ ދެފަހަރު ހިނދުކޮޅަކަށް“ މިބުނީ ބަރަދުބަލާފައެވެ. فَوَاق (ފަވާޤް) އެކަފި. މީގެ މާނައަކީ، ޖަމަލުކުން ކިރުއަޅާ ދެފަހަރުގެ ދެމެދުގައި މަޑުން ދޭވާލާ ދެމުލާ ވަގުތުކޮޅެވެ.

ޝުކުރިއްޔާ، މަޖްބޫރުކަމާއި އެކު الله ގެ ޢާދަތެއްކަމާއި އެކު (ނަމާދުކުރުމުގައި) ކާފަރުން ދުވިހުރި، (އަދި) މިޝްރިކުން ހުރިހާ ނަމާދު ކުރުމަކީ ވިއްސުމެއްކަމުގައި، الله ގެ މަގުމަތި ނިކަންނަ ފުޤަރީން (ގެއަށް) އުނބަރި ހަމަނަށް ދޭންދިން ދުވިހުންނަ މީހާއެއްގެ މިސާލެވެ.""[33]

އަދި ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ޙައްޖު ބައްޓައި އުމުރާ އަށް ވުރެން މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި އެތައްއިރަކު ކުރުވާ އެއްނަމާދު އެހެން މަސްޖިދުތަކުގައި ކުރުވާ ސަތޭކަހާސް (100،000) ނަމާދަށް އެއްވަރުވެގެންވާ "އެއް މަސްޖިދު އެއް ބައްޔަތް" ގައި ކުރުވާ އަޅުކަމަށް ވުރެންވެސް (ޙައްޖު މަތިވެރިވެގެން) ވެއެވެ."[34] އަދި މިގެ މަސައްކަތް ދަލީލެއްކަމުގައި ބާރުންކުރެއްވި: ﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ﴾ "ބައްޖެވިރިންނަށް ބޯފެނި މަސްޖިދުލް ޙަރާމް ބިނާކުރުމާއި މުއްމިނާއި، الله އާއި ދީނާމެދު ވަކަން ޔަޤީނުވާ އަދި الله ގެ މަގުގައި ޙައްޖު ކުރާ މުއުމިނާއި އެއްވަރުވެގެންވާކަމުގައި (ތިޔަބައިމީހުން) ދެކެނީހެއްތޯވެ؟ الله ހަޟްރަތުގައި އެބައިމީހުން އެއްވަރުވެގެންނުވެއެވެ."[35]

---

33 ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް، އަދި ބަޔާންވެވިފައި އެވަނީ މުސްލިމްގެ ލަފުޒުންނެވެ

34 ބައްލަވާ: "މަޖްމޫޢު އަލްފަތާވާ" (5/28، 160/35)

35 سورةالتوبةالآية 19

އަދި މިޢާއިލާގެ ތަޖުރިބާއި ބާރުގަދަވުން، އަދި ބާވާތެއްވުން ސަބަބު ރިވާވެރިވަނީ އައްނުޢުމާން އިބްން ބަޝީރު އަރިހުން މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘްއެވެ. އެއީ ސަޙާބީންގެ ތެރޭގައި އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވަނީ ކޮން ޢަމަލެއްތޯ ސާއިލް ދެބަސްވިއެވެ. ދަންނަވަން މިޢާއަލް ބާވަތިލެއްވުނެވެ. އެހެންކަމުން އެކަމުގެ މައްސަލަ ހުކުމް ކުރެވުނެވެ.

އަދިވެސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ މިމައުޟޫޢުގެ މައްސަލަ ވިދާޅުވިއެވެ:

”އަދި އަހަރެންނަށް އެނގިގެންވާ ގޮތުގެ މަތިން ސުންނަތް އަދުކަންތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ޖާހިލުންނަށް މަތިވެރިވާން ނުވާނެކަމަށް ޢިލްމުވެރިން ވަނީ އިއްތިފާޤުވެލައްވާފައެވެ. އެހެންކަމުން އެކަން ޖިހާދުކުރުންވެސް މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުންނަތް ރޯދަހިފުން ވުރެންވެސް މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުންނަތް ނަމާދުކުރުން ވުރެންވެސް މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ.

އަދި اللهގެ މަގުގައި ރިބާޠުޖަހަން ހުރުން މައްކާ އާއި އަލްމަދީނާ އަދި ބައިތުލް މަޤްދިސްގައި އަވަށްޓެރިވެހުރުމަށް ވުރެންވެސް މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އެއީ އަބޫ ހުރައިރާ (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު) މިފަދައިންވެސް ވިދާޅުވުމާއި ހަމަހަމަވެ:

”اللهގެ މަގުގައި އެންމެ ރެއެއް ރިބާޠުގައި ހުރުންވެސް، ޙަޖަރުލް އަސްވަދު ދޮރުގައި ލައިލަތުލް ޤަދްރި ބައްދަލުވުމަށް ވުރެން އަހަރެންނަށް މާތްބޮޑުވެގެންވެއެވެ.“ އެހެންކަމުން އެ ސަވާބު، އެންމެ ރޭއެއްގެ ރިބާޠުވެސް – ރޭތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ރޭ އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ތަނެއްގައިވުމުގެ މައްސަލަ އިޚްތިޔާރުކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި މިގެ ސަވާބުން ނަބިއްޔާ

صلى الله عليه وسلم އާއި އަސްޙާބުން މައްކާގެ ބަދަރުގައި މަދީނާގައި ޤާއިމްވެވަޑައިގަތީވެ. (ޤާއިމްވެ ވަޑައިގަތީ) ސަހަބުބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެއްސަބަބަކީ، މަދީނާގައި ވުމަކީ އުޅުއްވުން ރިބާޠުގައިވުން ކަމަށް ވާތީއެވެ. އެހެނީ ރިބާޠަކީ ޖިހާދުކުރަން ބިރުވެރިތަންތަނުގައި އަދި ޖިހާދުވާ ދެ ކަބައިން ތިމާއަށްވުރެ ބިރުވެރިބަޔަކާއި ޤާއިމްވެ ހުރުމެވެ.

ވީމާ، (އުފަދަ) ތަންތަނުގައި ޖިހާދުކުރުމުގެ ކިބައިން ދިފާޢުކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި ޤާއިމްވެއްޖެ މީހާ، ހަމަ އުފަދަ މީހަކަށް މުރާބިޠުކިޔެވެ.(36) އަދި ބަދަލުބޮޑު ވަނީ ހާގެ ނިޢުމަތުގެ މައްޗަށެވެ.(37) **ﷲގެ ރަސޫލާ** صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ» **"ﷲގެ މަގުގައި އެއް ދުވަހަކު ރިބާޠުގައި ހުރުން، އެހެންއެއްވެސް މަންޒިލެއްގައި އެއްހާސްދުވަސް ހަރަކާތްތެރިވުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ."**(38)

އަދި ޞަޙީޙު މުސްލިމުގައި، ސަލްމާން އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: ނަބީ صلى

---

36 مرابط (މުރާބިޠު) ގެ މާނައަކީ ރިބާޠުކުރާ މީހާއެވެ.

37 މިތާގައި ޝަރުޢީ މިފިޔަވަޅަކީ، އުފަދަ ބިމެއްގައި، މިހެން އާދައިގެ ދިރި އުޅުމެއްގައި އުޅޭފަދައިން (ޤާއިމްވެ) އުޅުނަސް، އުމުރާ އެކަންތަކުގައި ދިރިއުޅުމުގެ ނިޔަތަކީ ހުރި ތިމާއަށްވުރެ ބިރުވެރިބަޔަކާއި ވާޖިބު، ހިތްވަރާ ބިރުވެރިކަމުން ކަމަށް ވާނަމަ އުފަދަ މީހާއަކީ މުރާބިޠުވެއްޖެކަމެވެ.

38 ރިވާކުރެއްވީ: އައްނަސާއީ، އައްތިރްމިޛީ، އަޙްމަދު އަދި އައްޠަބަރާނީ، މިއިންގެ ބަޔަކުގެ އިސްނާދުން އަލްބާނީ ޞަޙީޙުކުރައްވާފައެވެ. އަދި އިބްނު ޙަޖަރު "އަލްފަތްޙު" (258/4) ގައި މިރިވާ ޞައްޙަ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަލްމުންޛިރީ "ތަރްޣީބު ވައްތަރްހީބު"ގެ ތަޙްޤީޤް (232/1، 15/2) ގައިވެސް ޞައްޙަކުރައްވާފައެވެ.

ﷲ عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَمَنْ مَاتَ مُرَابِطًا أُجْرِيَ عَلَيْهِ عَمَلُهُ وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ مِنَ الجَنَّةِ، وَأَمِنَ الْفَتَّانَ» "ދުވާލަކާއި ރޭއެއްގެ ރިބާޠު؛ އެއްމަސް ދުވަހު ރޯދަހިފައި (ނަމާދުކުރުމުގައި) ހޭލުން ހުރުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައިވަނިކޮށް އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ، އޭނާ ކުރަމުން އައި (ހެޔޮ) ޢަމަލުތައް އޭނާގެ މައްޗަށް (ހުއްޓުމެއްނެތި) ކުރިއަށް (އަޖުރުލިބުމުން) ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ މައްޗަށްވާ ރިޒުޤުވެސް (ހުއްޓުމެއްނެތި) ޖަންނަތުން އޭނާއަށް ލިބެމުންދާނެއެވެ. އަދި އަޒާބުދޭން އިން އޭނާއަށް އަމާންކަން ލިބިގެންވެއެވެ." (އަޒާބުދޭމީހާ) ތަޖުރި މުންކަރު އާއި ނަކީރުއެވެ. ފަހެ މިއީ ރިބާޠުގެ - އެހެންކަމުން މާނަމަ އަދި ޖިހާދު (ގެ ފަޟީލަތްތަކަށް) ފަހެ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟[39]

އަދި އިބްނު ޤުދާމާ އަލް ޙަންބަލީ ވިދާޅުވިއެވެ: "އަބޫ ޢަބްދުﷲ - (އިމާމް) އަޙްމަދު އިބްނު ޙަންބަލް - ވިދާޅުވިއެވެ: "ފަރުޟުކަންތަކަށްފަހު ޖިހާދުކަމާއިގެ ތަކުއިން ޤަދަރުވެރު މަތިވެރި ޖިހާދަށް އަހަރެންނަކަށް ނޭގެއެވެ."[40]" އަދި އަތްބަރު ވިދާޅުވިއެވެ: "ހުރިހާކަމުގެ ބޮޑުކަމުގެ ތެރެއިން "ހަމަ ސަނާމު" (މާނައީ: ﷲގެ މަގުގައި ކުރާ ޖިހާދު) އަކީ ވެސް މަތިވެރިކަމެއް އަހަރުމެންނަކަށް އެނގިފައެއްނުވެއެވެ."" އަދި އަލްފަސްލު އިބްނު ޒިޔާދު ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެން އަބޫ ޢަބްދުﷲ (އިމާމް އަޙްމަދު) އަރިހުން އަޑުއިވިމެވެ. އަދި އެޖަޒާ (ހަނގުރާމައިގެ ބަޔަކާބޯ) ތަކުގެ އަދުލު (ގެ

---

[39] ބައްލަވާ: މަޖްމޫޢު އަލްފަތާވާ (418/28)

[40] އިމާމް އަޙްމަދުގެ ދަރިވަރުންގެ ބައިގަނޑެއްވަނީ މި ނުކުތާ އެ އިމާމް އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައެވެ.

މައްޗަށް، އިމާމް އަޙްމަދު އަހިރު) ދިރާސާކުރެއްވުމެވެ. ދެން އެއިމާމް ޝާފިޢީ ކުރައްވަން ފެއްޓެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "أعمال البر (ހެޔޮކަމުގެ ޢަމަލު) ތަކުގެ ތެރެއިން އެއަށްވުރެ މަތިވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ.""

އަދިވެސް އެހެން ބާވަތުން އެ އިމާމުގެ ޙަދީޘުން (އެބަހީ: އިމާމް އަޙްމަދު ޙަދީޘުން) ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ: "ޖިހާދުކުރުމާއި ކުރެވެމިގޮތާއި އެއްވެސްކަމެއް އެއްފަދަވެގެންނެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެތަކެއްފަހަރެއް ހަނގުރާމަތަކާއި ކުރެވެމިގޮތަކި ޖިހާދުތަކަށް ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ޖިހާދެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރުމާއި ހަނގުރާމަކުރާ މީހުން، ފަހެ އެއީ އިސްލާމްދީން ދިފާޢު ކުރާމީހުންނެވެ. އަދި އޭގެ (އެބަހީ: އިސްލާމްދީނުގެ) އަންހެންކަނބަލުންނާއި ދިފާޢު ކުރާ މީހުންނަކީ އޭނައެވެ. އެހެންކަމުން މިއަދުތަކު މަތިވެރިވެގެންވާ ޖިހާދެއް ނުވާނެ ކަމެއް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ މީސްތަކުންނަށް އަމާން ކަލުގައެވެ - އެހެނަސް އެބައިމީހުން (އެބަހީ: މުޖާހިދުން) ނަށް ބިރުވެރިކަލުގައެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ހަޖްސްތަކުގެ ފުރާނަތައް (ﷲގެ މަގުގައި) ހަދިޔާކޮށްދެއެވެ." - މިފަދައިން ވިދާޅުވުމާއި ހަމައަށްވެ - "އެހެނީ ޖިހާދަކީ ފުރާނަތާއި މުދާ (ﷲގެ މަގުގައި) ހޭދަކޮށްދިނުމެވެ. އަދި އޭގެ ފައިދާ ވަނީ އެންމެހާ މުސްލިމުންގެ މައްޗަށެވެ؛ އޭގެތެރެއިން ކުޑަކުދިންނާއި ބޮޑެތިމީހުންނެވެ. އޭގެތެރެއިން ބާރުގަދަމީހުންނާއި ނިކަމެތިންނެވެ. އަދި މީހުންގެ އެންމެހާ އަހުލުއަހުލުވެ (ޖިހާދުގެ ފައިދާ ފޯރައެވެ) - އެއީ (އެ އެންމެހާ ކަންކަމުގެ) ފައިދާ އާއި ބިރުވެރިކަން އެ (ޖިހާދާއި) އެއްވެސް ހާލެއްގައި އެއްފަދަވެގެން ނުވާކަންކަމެވެ. އެހެންކަމުން އެ (އެންމެހާ ކަންކަމުގެ) ފަސްތުކުރަންތެރިކަމާއި އަޖުރު އެ (ޖިހާދާއި)

އެއްފަދަވެގެންނެއް ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: ޖިހާދުގެ ސަވާބުން ފައިދާވާ މިއުންމަތާ ކަންކަމުގެ އަޖުރަށްވުރެންވެސް ޖިހާދުގެ އަޖުރު ބޮޑުވެގެންވާނެއެވެ.)"

އަދި އިމާމް މުޙައްމަދު އިބްނު އަލްޙަސަން އައްޝައިބާނީ ގެ "އައްސިޔަރު އަލް ކަބީރު" ގެ ޝަރަޙާގައި އިމާމް އައްސަރަޚްސީ ވިދާޅުވިއެވެ:

"މުޖާހިދާ އިބްނު ޒުއްރާ އަރިހުން އަނަންނަރ ރިވާކުރެއްވުން ބަޔާންކުރައްވާގޮތުގެ؛ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: «في كل أمة رهبانية، ورهبانية هذه الأمة الجهاد» "ކޮންމެ އުއްމަތެއްގައިވެސް ރަހްބާނިއްޔަތެއް (އެބަހީ: އަޅުވެރިވުން) ވެއެވެ. އަދި ތިމަން ނަބިއްޔާގެ އުއްމަތުގެ ރަހްބާނިއްޔަތަކީ ޖިހާދެވެ."[41]

އަދި ރަހްބާނިއްޔަތުގެ މާނައަކީ އަޅުކަން ކުރުމަށްޓަކައި ދުނިޔެއިން ވަކިވެގަތުމެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުގައި މަޝްއޫލުވުމުން ދުރުހެލިވެގަތުމެވެ. އަދި އިހުގެ އުއްމަތްތަކަން އުކަން ކުރުން ވަނީ މިސްކިތްތަކުގެ ތެރެއިން ވަކިވެގަތުން، އަޅުކަންކުރާ ތަންތަނުގައި ބޭއްވުމުން. އުޅުނީ މިސްކިތްތަކުގެ ތެރޭގައި އުޅުނުކުރި އުކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދޮވިވެރިވެގެން ވަރުގަދަވާކަމެވެ.

41 ރިވާކުރެއްވީ: އަނަސް އިބްނު މާލިކް ގެ އަރިހުން އިމާމް އަޙްމަދު އާއި އަބޫ ޔަޢުލާއެވެ. އަދި އަބޫ ޔަޢުލާގެ އަރިހުން އައްޛަހަބީވެސް ޞަޙީޙު އިބްނު ޙިއްބާނުގައި މި ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ދުން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم (މިއުއްމަތުގެ މައްޗަށް އެކަން) ނަފީވެގެންވާކަން އެންގެވިއެވެ: «لا رهبانية في الإسلام» "އިސްލާމް (ދީނުގައި) ރަހުބާނިއްޔަތެއް ނުވެއެވެ."(42)

އަދި (އެއަސްލަށް) މިއުއްމަތަށް ރަހުބާނިއްޔަތުގެ ބަދަލުގައި ޖިހާދުކަން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އޭގައިވަނީ މީސްތަކުންނާއި އެއްވެ އުޅުމެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ޒަމާނުވެކަން އެކަހެރިވެ، ދީނުގެ ކުރިއަށްޓަކައި އޭގައިވާ ކަމާއިގެން މަސްއޫލިއްޔަތުގެތެރެއެވެ. އަދި اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ، ޖިހާދަކީ ދީނުގެ ކުޅިބޭށިކަމުގައި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.(43) އަދި އޭގައި "މަޢުރޫފުން

---

42 ބައްލަވާ: އިބްނު ރަޖަބުގެ "ފަތުޙުލް ބާރީ" (102/1) އަދި އިބްނުލް ޖައުޒީގެ "ތަލްބީސް އިބްލީސް" (287) ގައި މި ބަޔާނާ ޖުމުލަ އަޘަރުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

43 މުޢާޛު އިބްނު ޖަބަލް އަޘަރުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «ألا أخبرك برأس الأمر وعموده وذروة سنامه؟» "މިކަމުގެ (އެބަހީ: ދީނުގެ) ބޮލާއި އޭގެ ތަނބާއި އަދި އޭގެ ކުޅިބޭށި ތިމަން ނަބިއްޔާ ބުނެދެންނަމާތޯ؟ އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ: "އާދޭހެވެ! އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ." ކަލޭފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «رأس الأمر الإسلام وعموده الصلاة، وذروة سنامه الجهاد في سبيل الله» "މިކަމުގެ ބޮލަކީ އިސްލާމެވެ. އަދި އޭގެ ތަނބަކީ ނަމާދެވެ. އަދި ކުޅިބޭއްޓަކީ ޖިހާދެވެ." ރިވާކުރެއްވީ: އައްތިރްމިޛީގެ "ސުނަން" (#2616) އަދި ބަޣަވީން ޞަޙީޙް ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އިބްނު އަލްބޫޞީރީގެ "އިތްޙާފު އަލްޚިޔަރަތިލް މަހަރާ" (256/4) ރިވާކުރައްވައި ޞަޙީޙްކަމަށް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.}

އަމުރުކުރުމާއި މުންކަރާތްތަކުން މަނާ ކުރުން"(44) އެކުލެވިގެންވެއެވެ. އަދި މިއުއްމަތުގެ ސިފައަކީ މިއީއެވެ.(45) އަދި އާދަމް އެންމެ މަތީ ދަރަޖައަށް ވާޞިލުވުމުގެ މަގު ފަހިވެފައިވެއެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތެވެ. އަދި އެންމެ ފަރުދަކަށްވެސްވާ ރައްކާތެރިކަމަކީ އެއީއެވެ." (އިމާމް އައްސަޢްދީގެ ތަފްސީރު ނިމުނީ.)

މިހެންކަމުން، މުސްލިމުންނަކީ އެހެނިހެން ކިޔަމަންތެރިވުންތެރިކަމެއްގެ (އެބަހީ: އަޅުކަންތައްތަކުގައި) އުޅުމަކީ، (ޢަސްކަރީ) ތަމްރީނުން ނޫނީ ޖިހާދުން އެކަށީގެންވާ (އުޖުރައްގެ ގޮތުގައި) ބޭނުންކުރެވެންނުވާނެއެވެ. އަދިކިއްހެއްދޭ؟ މިއީ ޝަރީޢަތުގެ ތަރުބިޔަތު (އެބަހީ: މަގު) ތަކުގެތެރެއިން ހިމެނޭކަމެކެވެ. އަދި މިއީ އަޅުއްގެ މަގުމަތީ ޝަރީޢަތާ އަށް ހަރަކާތް ތަކުގެ

---

އަދި މިތާގައި "ކުރިބޯނި" ކަމަށް މި މާނަކުރެވިފައިވަނީ (ذروة سنامه) ގެ ލަފްޒީ މާނައަކީ "(ޖަމަލުގެ) ގޮންގަނޑުގެ އެންމެ އުސްސިރާ" ތަނެވެ. އެހެންކަމުން އިސްލާމް ދީނުގައި ޖިހާދަކީ ޖަމަލުގެ އެންމެ އުސް ގޮންގަނޑު ފަދަ މަންޒިލެކެވެ. އަދި އެހެނިގެންވާ ގޮނޑުގައި ގޮންގަނޑަކީ ހަނިގަނޑުގެ ޖަމަލުގެ އެންމެ އުސްގައިވާ ބައެވެ. މިއިން ޖިހާދަކީ ވާޖިބުތަކުގެ ތެރެއިންވާ އެންމެ މަތިވެރި އަޅުކަންކަން ބަޔާންވެއެވެ.

44 أمر بالمعروف ونهي عن المنكر (އަމްރު ބިލް މަޢުރޫފު ވަ ނަހީ ޢަނިލް މުންކަރު) މާނައީ ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައްތަކުން މަނާ ކުރުމެވެ.

45 الله ތަޢާލާ ވަޙީ ކުރައްވައެވެ: ( كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ) "ތިޔަ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ އުއްމަތެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން މަޢުރޫފަށް ޢަމަލުކުރުމަށް މުންކަރާތުން މަނާކުރެތެވެ. އަދި الله އަށް އީމާންވެއެވެ."

ބޮޑުއިން ހަވަނަ ހުރަހެވެ. އެއީ އިބްނު އަލްޖަޒަރީ ވިދާޅުވެފައިވާ ފަދައިންނެވެ. އެހެންކަމުން، ފުރަތަމަ ހުރަހަކީ އޭނާ ކުފުރުގެ ބޮޑުއަށް ވައްޓާލުމެވެ. ދެން (އެފަދައިން ނުވެއްޖެނަމަ) ދެވަނައީ ބިދުޢަތުގެ ބޮޑުއަށް ވައްޓާލުމެވެ. އަދި މިންވަރަށް ކަބާއިރު (އެބަހީ: ބޮޑު ފާފަ) އެއްގެ ބޮޑުއަށް ވައްޓާލުމެވެ. އަދި ހަތަރުވަނައީ ކުޑަ (ފާފަތައްގެ) ބޮޑުއަށް ވައްޓާލުމެވެ. އަދި ފަސްވަނައީ ކިޔަމަންތެރިކަމުގެ ޢަމަލުތަކުގެ ބަދަލުގައި ހުއްދަ ކަންކަމުގެ ބޮޑު މަޝްޣޫލު ކުރުވުމެވެ.[46] އަދި އިބްނު ޤައްޔިމް ވިދާޅުވިއެވެ: "ހަވަނަކަން: އަދި މިއީ ކިޔަމަންތެރިކަމުގެ ބޮޑުއިން (ފަޟީލަތްތެރިކަން) ކުޑަ ކަންކަމުގެ ހުރަހެވެ. އެހެންކަމުން (ޝައިޠާނާ)، އަޅާގެ ވަގުތު މިކަންކަމަށް ޚަރަދުކުރުއްވުމެވެ. އަދި އޭނާގެ ޢުމުރުތެރޭގައި އެއީ ހުދު ކަންކަމަށް ދޫކޮށްލައެވެ. އަދި އެކަންކަން ހިންގުމުގެ ކުރުމެވެ. އަދި އެހެނިހެން ފަޟީލަތްތެރިކަމާއި ފުރިހަ ދަލްކަމާއެވެ. އެއީ އޭނާ އެކަންކަމުގައި މަޝްޣޫލުކުރުން، އެހެންވެސް ފަޟީލަތްތެރިކަން ބޮޑު އަދި އަޅުގަނޑު ހާއި ފުރިހަ އިބާދަތް ވެގެންވާކަންތައްތަކުން ދުރުކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެހެނީ ޝައިޠާނާއަށް އެނގޭ ބޮޑުބޮޑު އަޖުރު (ބިންގާ) ނަމުގަ ނުލިބުމުން (އެބަހީ:

---

46 މީގެ މާނައަކީ މިޤާލަކަށް: އާންމު ގޮތުގައި ކާނބު ވާޖިބު ނަމާދުކަން ވެސް ހުއްޓަސް، އެ އަދުކުރުން ސުންނަތްތަކުގެ ނަފުލެވެ. އެހެނަސް ދުރުކުރެވިދާނޭ ހުއްދަކަންތައްތަކެވެ. ނުވަތަ ކާނބު ބަންދުވާއިރު ވަގުތަކީ ބެހެއްދި ޒިކުރުގައި ވާއިލުވެގެން ހުރުން އަދިފާރަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އެހެނަސް އަދާނަކުރުމަށް ދުވަހައް އަވިއްދަ ވާހަކައްގައި ހުރުން މަނާއްޔަތެވެ. މިސްވާކު ކުރުން (ދަތްއަނގަމުގެން) އިރާކު ދަނޑިން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ. އެކަން ދުރާކު ބުރުސް ދަތްއަނގެމުސް ޚުރަދެވެ. އަދި މިއުސްފެސް މިފަދަ ސުންނަތް ނުވަތަ ކިޔަމަންތެރިކަމުގެ ތަވާބު އުނިވާވާ ކަންކަން ދުރުކުރެވި ޚުރަދު ކަންކަމުގައި މަޝްޣޫލު ކުރުވާލި ޝައިޠާނާ ޖަހާ މަގިތަކުގެ ބޮޑުއިން ފެސްވަރަ ވައްތަރެވެ.

ކުފުރަށްނުވެއްޖި، ބިދުޢައަކަށް ނުވެއްޖި، ބޮޑު ނުވަ ކުޑަ ފާފައަކަށް ނުވެއްޖި، ޘަވާބަށްނާވާ ބުއްދަ ޖަމާލުވެސް ދުއްޔާ އަޖުރުދީ "ކިޔާމަތްތެރިކަމަކާ ކައްލުން) އާދާ އުއްމީދުކުރަނީ ކާމިޔާބާއި ފަސޭހަ ހޯއްދަވާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ މަތީ ދަރަޖަވެސް ހޯއްދަވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އާދާ، ފަސޭހަވަންތަކަން ބޮޑު ފަސޭހަކަމުގެ ބަދަލުގައި އެއަރުވާނީ ދަރުފަސޭހަކަމެއްގައި، އަގާ (މަލީ) ޖަހައްސާވައެވެ. އަދި ފައިދާ ބޮޑު ކަންކަމުގެ ބަދަލުގައި ކުޑަ ކަންކަމުގައި ޖަހައްސާވައެވެ. އަދި ﷲ ތަޢާލާ ބޭފުޅުންގެ ކަންކަން، އެއިރުގަ ބޮޑަށް ތަޢާލާ ބޭފުޅުންގެ ކަންކަމުގެ ބަދަލުގައެވެ." - އެއީ މިހެން ވިދާޅުވުމާއި ހަމައެކެވެ - "...އަދި އެހެން ހަދީޘްގައިވެއެވެ: «الجهاد ذروة سنام الأمر» "ޖިހާދަކީ މިކަމުގެ ކުރިމަތިޖެހޭ."""(47) - އަދި މިހެންވެސް ވިދާޅުވުމާއި ހަމައެކެވެ - "އަދި މި ހުރަހުން؛ ތިޔަބުޅިފައިވާ އަދި ޓަކުރުފަދި އިސްލާމުގެ އަހުލުވެރިން ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް މީހެއް ގެރިގެންނުދެއެވެ. (އެއީ) ކާފިރުންގެ (ތަރުޖަމާ) ގެ ހުސްތަގައި ދަތުރުކުރަމުންދާ މީހުންނެވެ. އެބައިމީހުންނީ (ކިޔާމަތްތެރިކަމުގެ) ބަދަލުތަކެއް އާދެ (ބައްޓަ) ދަރަޖަތަކުގައި ބަހައްޓާވާނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމަކަށްވެސް އާދެ ބައްޓަވެގެންވާ ހައްޓަ (އަހައްމިއްޔަތު) ދާއިމީނެއެވެ."(48)

[47] މި ހަދީޘްގައި "މިކަމުގެ" އާ މި އިސްލާމް ކަލިމަފައިވަނީ މިދީން ނުވަތަ އިސްލާމް ދީނުތަކެވެ. އެބަހީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އެއްއްކަލާކާއިގެން ވަޑައިގެންނެވި މުޅި ދީނުތަކުގެ "ކުރިބައްޓަލި" ޖިހާދުކަމެވެ. އަދި މިކަމުގެ ތަފްސީލް، ތަފްސީރުންޓ 43 ގައި ދިނުމ ބަޔާންވެފައިވާނެއެވެ.

[48] "މަދާރިޖުއް ސާލިކީން" (226-222/1)

އެހެންކަމުން މިއީ، ބަދަލުތަކުގެ ތަފާތު ޤަސްދުވަންތަކުގެ ދަރަޖަތައް ވުމުގެ މައްސަލައިގެ މައްޗަށްވާ ސާފުކޮށްދިނުމެކެވެ. އަދި މިއީ أهل السنة (އަހުލުއް ސުންނަތު) ގެ ޢަޤީދާގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އަސާސީއުސޫލެކެވެ. އަދި މިކަން ދަލީލު ފެނިގެންވަނީ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم މި ބަޔާންފުޅެވެ: «الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ أَوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإِيمَانِ» ”އީމާންކަން ބައިގެންވަނީ ހަތްދިހަ ނޫނީ ފަސްދޮޅަސް ޝުޢުބަކަށް ބައިވެފައެވެ. އެހެންކަމުން އޭގެ އެންމެ ފަޟީލަތްތެރިވަނީ ބޮޑު (ނޫނީ މަތިވެރިވެގެންވާ) އެއްކަމަކީ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ - މި ބަހެވެ. އަދި އެންމެ ދަށްވެގެންވަނީ (މީހުން) ހިނގާ މަގުން (އުނދަގޫވާ ތަކެތި) ގެއްލުންވާތަކެތި ފިޔަ އެއްކޮށް ދުރުކުރުމެވެ. އަދި ލަދުވެތިވުމަކީވެސް އީމާންކަމުގެ ބައެކެވެ.“(49)

ދުވަހަކުން ސާފުވާ ކަމަކީ، މުސްލިމު މީހާ، ބަލިވެރިން ދަތުރުގެ ސަވާބުން ނޫނީ ޖިހާދުގެ ސަވާބުން، އޭނާ އާންމު ބާރަށްކަމުގައި ކުރަމުންދައި ނަވާފިލު (ސުންނަތް) އަޅުކަންތައްތަކެއް ކަމަށްވާ ޒިކުރު، ނަމާދު ނޫނީ ރޯދަ ބާވަތު ނުކުރެވުމުގެ ސަވާބުން އެއްވަރެއް ބާރަށްގައި ހިތާމަކުރާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ. އެހެނީ އެ ހުރިހާ ކަމެއްގެ އަޖުރުވެސް އޭނާގެ މައްޗަށް ލިޔުއްވުމަށްވާނެއެވެ - إن شاء الله. އެހެނީ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވިއެވެ: «إِذَا مَرِضَ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا» ”އަޅާ ބަލިވެއްޖެ

49 ރިވާކުރެއްވީ: މުސްލިމް، އަބޫ ހުރައިރާ އަރިހުން

(ގޭގައި) ހުރިބާރުގައި (ކަޅު ހުދު) ބަދަލުތަކެއް (ފިރުދައުސް) އެހާ ބަލިވެއްޖެނަމަ ނުރިސް ތަދުތަކުރަނީނަމަވެސް އެހާގެ މަސައްކަތް ލިޔުއްވާނެއެވެ.“(50)

އަދި ޖިހާދަކީ ތަޤުދީރާއި، ޖިހާދު ކުރުމަކީ ﷲ ފަރުޟުކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް މިފަދަ މަސައްކަތްތަކުގެ ވާޖިބުވެގެންވެސް މި - ހެޔޮއަމަލަކަށް މަގުފަހިވާ - ނިޔަތުމަތީގެ މަސައްކަތް ﷲ އަށް ޚާލިޞުކުރުމެވެ. އަދި ﷲގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «مَا اغْبَرَّتْ قَدَمَا عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ» ”ނަރަކައިގެ އަލިފާން ނުހިފާ ބާރުގައި ދެފައި، ﷲގެ މަގުގައި އެއްވެސް އަޅެއްގެ ފައި ހިރަފުސްއެރުވާނުހުށެވެ.“(51) އަދިވެސް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ فَوَاقَ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ» ”ޖަމަލަކުން ކިރުދޮއްވާ ފަހަރަކާ ހިސާބަކަށްވެސް ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދުކޮށްފި މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ޖަންނަތް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.“(52) އެހެންނަމަވެސް، މި ބަޔާންކުރެވުނުގައި މިވާ ޙަދީޘް ވަނީ އެ ޖަމަލު ކިރު މިނާގެ ދުރުގައި، އެ ޖަމާޢަތް ތިބޭފުޅުން ހުރަސްއަޅާ ކަންކަން ނަޒުމުގެ މަސައްކަތް (ޝަރުޢުވެފަ) ކަނޑައެޅިފައެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތުގައިވެސް ހަމަގާތްމަގުކަމީ ބައެއްމީހުން އަހަރެމެންނަށް އިރު ވަސް ފުރިފައެވެ. އެހެނަމަވެސް އެބައިމީހުންނާއި ގޮތު ބަޔާން ކުރެއްވި،

---

50 ރިވާ ކުރެއްވީ: ބުޚާރީ، އަބޫ މޫސާ އަލް އަޝްޢަރީ އަރިހުން

51 ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ، ޢަބްދުއްރަޙްމާން އިބްނު ޖަބްރު އަރިހުން

52 ރިވާކުރެއްވީ: އަބޫ ދާއޫދު އަދި އައްތިރުމިޛީ ރިވާކުރައްވައި ޙަސަން ޞަޙީޙް ކަމަށް ވިދާޅުވި. މިގެ އިސްނާދު އިމާމް އިބްނު ޙަޖަރު، އައްޝައުކާނީ އާއި އަލްބާނީ މި ޙަދީޘް ޞައްޙަ ކުރައްވާފައިވޭ.

ހަމަކަށަވަރުންވެސް ވަނީ އަލިފާނުގައިކަމަށެވެ. އަދި އާސާރީ ހިއްވަރުގަދަ މީހާ ބުނުއްވުމަށްޓަކައި ހަނދުމާކުރުމަކީ މިފަދަ ބަލިތަކެއްވެސް ހަމަމިފަދައެވެ. އަދި މި (އަޖުރުން) ހުރަސްއަޅާ ކަންކަމަކީ މުސްލިމު މިހާ ޖިހާދު ކުރާ ވަގުތުތަކުގައި އެކުލެވޭ އެއްޗަކަންތަކުވެސް ވެދާނެއެވެ. އެއީ (މިޝުރިކަން) ރިޔާ (ދެއްކުން ޝޯހިރުކަން)، ޢުޖުބު (އަމިއްލަ ޢަމަލާއިމެދު މަގުރޫރުވުން)، މަސް (މިނިކަންތަކާއި ދިޔާއަށް ޝުކުރު ބައްޓަން ހުރަހަވާ ކަންކަމުން ދުރުވުން)، ޚިޔާނާތްތެރިކަން އަދި ޣުލޫލު (ހަނގުރާމައިގެ ޣަނީމާއިން ވައްކަންކުރުމެވެ.). އަދި ފަރަސްތުގައި މިކަން ވަންނަނީ ޖިހާދުން ފަހުން، އާދާގެ ހަރަކާތްތަކުގައި ބާޤީވާ ޖަމާޢަތުގެ ތެރެއިންކަމަކަށްވެސް ވެދާނެއެވެ. އެއީ އިބުނު މަސްޢޫދު އަރިހުން މަރުފޫޢުކޮށް އައިސްފައިވާ “އަލްބުޚާރީ އަދި މުސްލިމު” ގެ ރިވާޔަތުގައިވާ ފަދައިންނެވެ: «فَوَاللهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا» “އެހެންކަމުން، އެއިލާހު ފިޔަވައި (ބައްޓަވެގެން) އަޅުކަންވާ އެހެން އިލާހެއް ނުވާ ﷲ ގަސަމު ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެވެސް މީހަކު ޖަންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުތައް، މިނެއްގެ ދުރުމިން ޖަންނަތާއި އޭނާއާއި ދެމެދުވާހާއި ހަމައެކަނި ކުޑަކުޅެކެވެ. ދެން ފޮތް އޭނާގެ މައްޗަށް ކުރިއަރައިގަސްތުވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުތައް ކުރާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އެތަނަށް ވަންނާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެވެސް މީހަކު ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުތައް، މިނެއްގެ ދުރުމިން ނަރަކައާއި އޭނާއާއި ދެމެދުވާހާއި ހަމައެކަނި ކުޑަކުޅެކެވެ. ދެން

ފޮތް އޭނާގެ މައްޗަށް ކުރިއަރައިގަންނާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ޖަންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުތައް ކުރާނެއެވެ. ވީމާ އޭނާ އެއަށް ވަންނާނެއެވެ.“(53)

އަދިވެސް ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: «إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ» ”ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުތައް ކުރާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ ޖަންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައިންނެވެ. އަދި އޭނާ ޖަންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުތައް ކުރާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ޢަމަލުތައް ވަނީ ނިމުންތަކަށެވެ.“(54)

އަދި މީގެ ޝަރަޙާގައި އިބްނު ޙަޖަރު ވިދާޅުވިއެވެ: ”އިބްނު ބައްޠާލު ވިދާޅުވިއެވެ: އަޅާއަށް ޢަމަލުތަކުގެ ނިމުން ސިއްރު ކުރެއްވުމުގައި މަޞްލަޙަތު ޙިކުމަތްތަކާއި ދިރީރަމިވަންތަ ތަދްބީރުތަކެއްވެއެވެ. އެހެނީ އޭނާއަށް އޭގެ ނަރަމަ، އަދި އޭނާ ވަނީ ސަލާމަތްވެގެންނާ މީހުންގެ ތެރޭގައިންނަމަ، އޭނާ އުކަމަން ފޮރިވެ އަދި ކަންކަމުގައިވެސް ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ވަނީ ގެއްލިގެންވާ މީހުންގެ ތެރޭގައިންނަމަ، އޭނާގެ ބޯހަރުކަމުގައި އިތުރުވެގެންދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަން އޭނާގެ މައްސަލަ ސިއްރު ކުރެވިފައިވަނީ އޭނާ ބިރުވެރިކަމާއި އުއްމީދާއި ދެމެދު ދެމިހުރުމަށެވެ.“(55) އެހެންކަމުން މިބާގެ ޖިހާދުގެ ތަފާތު ގެއްލިނުހިގަނީނަމަ ކަމެއް ފަރުވާކަމާ ހަވާލުކަމަށް ފާރަވެރިވެ ހުށަހަޅަމެވެ.

53 ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް

54 ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ، ސަހްލު އިބްނު ސަޢުދު އަރިހުން

55 “ފަތުޙުލް ބާރީ” 330/11

ފަހެ ނަބިއްޔާ އާއި އެކު ޖިހާދު ކުރިބައިގަނޑު ތިބާ ނުދެކެމު ހެއްދެވީ؟ – އެހެނަސް އެބައިމީހުންވަނީ ނަތަކަށިގައި ކަމަށް އެނަބިއްޔާ އަހަރުލަންނަށް ޚަބަރުދެއްވިއެވެ. އަދި އެނަބިއްޔާގެ ސަޙާބީންނަށް ވީ ބައްއެވެސް ނުދެކެމުހެއްދެވީ؟ – އެހެނަސް އެނަބިއްޔާ ދުނިޔެ ދޫކުރައްވަމުވަންފަހެ އެބައިމީހުން މުރުތައްދުވިއެވެ. އެހެންކަމުން ކުރީ ޒަމާނާތަކަށް ފަހު ނުބައި ނިމުމަކާ ފަހަރު މިއައީއެވެ.

ދެން ސަލަފުގެ މީހުން ދެކި މިހާރަށް ނިކަން ބަލާށެވެ. ޢާއިޝާގެ މައްޗަށް ﷲ ރުޟާ ޙަދީޘުކުރެއްވިގޮތުގައި، އާނާއަންޖަކާއި ބިންގަނޑު ފަންފަޖައްސަވާފައިވީގޮތައި ފުރުގައެވެ. އަދި ތިރިބައިއުންގެ ސިފަތުވެރިންނަށްވެސް (ނިކަން ބަލާށެވެ.) އިބްނު ކަޘީރު ވިދާޅުވިއެވެ: "މިއާ ދުވަސް ފަހުންއިރު އެބައިމީހުންވީ ސިފަތުވެރިން ގޮތުގައެވެ. އަދި ނިމުން އިރު އެބައިމީހުން ވެގެންދިޔައީ ހަޔާތްވެގެންވާ ޝަފީޢުންގެ ގޮތުގައެވެ."[56] އަދި މިއީ ﷲ އިރާދަކުރެއްވި ބަދަލަކަށް އެއިލާހު ދެއްވާ ފަސޭހަފުޅުވަންތަކަމެވެ. އަދި ﷲ އީ މަތިވެރިވެގެންވާ ފަސޭހަގެ ވެރިރައްބެވެ. އަދި ނުބައި ޒަމާނާތަކަށްފަހު ހެޔޮވެގެންވާ ނިމުމަކާ ފަހަރު މިއައީއެވެ.

އަދި ﷲ تعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ﴾ "އަދި އެބައިމީހުން ދޭ ތަކެތި، އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް

56 ބައްލަވާ: ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު 238/2

(އިންތިހާ) ބިރުވެތިކަމާއި އެކު ދާ (މީހުން) - ފަހެ އެހެނީ އެނބުރިދިއުންވާނީ އެބައިމީހުންގެ ވެރި ރައްބަށްކަން އެބައިމީހުން ދަންނައެވެ.“(57)

އަދި މިގެ ތަފްސީރުގައި އިބްނު ކަޘީރު ވިދާޅުވިއެވެ: ”ޢާއިޝާ އަރިހުން އިމާމް އަޙްމަދު ރިވާކުރައްވައެވެ: ”އެކަލަނގެ ވިދާޅުވިއެވެ: އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ! ”އަދި އެބައިމީހުން ދާ ތަކެތި، އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް (އިންތިހާ) ބިރުވެތިކަމާއި އެކު ދާ (މީހުން)...“ އެއީ އަރާ ވައްކަން ކުރާ، ޒިނޭކުރާ އަދި ރާބޯ، އަދި (އެހެނަސް) ﷲއަށް ބިރުވެތިވާ (މީހަކަށްވާނީތޯއެވެ)؟ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: «لا يا بنت الصديق ولكنه الذي يصلي ويصوم ويتصدق وهو يخاف الله عز وجل» ”ނޫނެކެވެ. އޭ އައްސިއްދީޤުގެ ދަރިކަނބަލުންނެވެ. އެހެނަސް އެފަދަ މީހާއަކީ، ނަމާދުކޮށް، ރޯދަހިފާ އަދި ޞަދަޤާތްދޭމީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ﷲ عز وجل އަށް ބިރުވެތިވެއެވެ.““ އަދި އައްތިރުމިޒީ، އަދި އިބްނު އަބީ ހާތިމްވެސް މާލިކް އިބްނު މިޣްވަލް އާގެ (ރިވާޔާގައި) ހިމެނީ ރަސޫލާއިން، އެއާއި އެއްގޮތަށް ރިވާއެއް ވެއެވެ: ...ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: «لا يا بنت الصديق ولكنهم الذين يصلون ويصومون ويتصدقون وهم يخافون ألا يتقبل منهم» ”ނޫނެކެވެ. އޭ އައްސިއްދީޤުގެ ދަރިކަނބަލުންނެވެ. އެހެނަސް އެފަދަމީހުންނަކީ ނަމާދުކޮށް، ރޯދަހިފާ އަދި ޞަދަޤާތްދޭ އަދި އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެ ޤަބޫލު ނުކުރެވިދާނެކަމަށް އެބައިމީހުން ބިރުވެތިވާ މީހުންނެވެ.“““ (އިބްނު ކަޘީރުގެ ތަފްސީރު ނިމުނީ) އެހެންކަމުން އެބައިމީހުން ބިރުވެތިވަނީ އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ޤަބޫލުނުވެދާނެކަމަށް، ދެ ސަބަބަކަށްޓަކައެވެ:

---

57 سورة المؤمنون، الآية: 60

ފުރަތަމަ (ސަބަބަކީ): "...ޢަމަލުތައް ވަނީ ނިމުންތަކަށެވެ." އަދި އެބައިމީހުންގެ ނިމުމުގެ ސިއްރަކީ ޖެހިލުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި އެބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގޭށެވެ.

ދެވަނަ (ސަބަބަކީ): އެބައިމީހުންވަނީ ހުރި ނިމުމުން ސިއްކަޖެހިފައި ކަމަށް ވިދާޅުވެ، އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތައް الله ގަބޫލުކުރައްވާނޭކަމާއި ނުވަތަ ނުކުރައްވާނޭކަމާއި އެބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގޭތީއެވެ. އެހެނީ، ޢަމަލުތަކުގެ ޤަބޫލުކުރުން ހުއްޓަކަމާއި ފުރިހަމަކަން ލިބިގަންނާނީއެވެ. އެހެންކަމުން الله ރަޙްމަތްފުޅުގައި އަ ޤަބޫލުކުރުމަކީ ފުރިހަމައިވާ ނުކުޅެދުންތެރިކަމެއް އެއާއި އުކާ އުކުޅުވިހައިވެރިގާނެއެވެ. އެއީ ރިޔާ (ދެއްކުންތެރިކަން)، ޢުޖުބު (އަމިއްލަ އަމަލާއިމެދު މަގުބޫލުވުން)، މަން (މީހަކަށް ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފައި ޝުކުރު ބަހެއް ހައްކަކަށް ކަމްކުރާއިން)، އަޛާ (ނުރައްކާ/ގެއްލުން)، ބަޣާވާ އުކުޅުވުން އަދި މިނޫނުވެސް (މިހާރު) ކަންކަމެވެ. އަދި ޤަބޫލުނުވުމުގެ (މިހާރު) ނުކުޅެދުންތެރި ކަންތައްތަކުން އެ އަމަލުތައް ސަލާމަތްވެފައި ވިޔަސް، އެއަށްފަހުވެސް އެކަން (އެބަހީ: ޤަބޫލުވުން ވަނީ) ހަމައެކަނި އަޅާގެ މައްސަލަ الله تعالى ހަވާލުކުރެއްވުންވާ ބަރުދަކުގެ މައްސަލަ ޝަރުޢުވެފައެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާ

صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ: «لن ينجو أحد منكم بعمله» "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް އެމީހެއްގެ އަމަލުތަކުން އެކަނިޖެއް ދިނުންވުމެއް ނުވެއެވެ." އަދިވެސް ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ: «سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا فَإِنَّهُ لا يُدْخِلُ أَحَدًا الْجَنَّةَ عَمَلُهُ» "ވުމުންވަރަކަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. އަދި އުފާކުރާށެވެ. އެހެނީ އެއްވެސް މީހެއް އެމީހެއްގެ އަމަލުގެ ސަބަބުންނެއް ޖަންނަތަކަށް ނުވައްދާނެއެވެ." ދެންނެވުނެވެ: "ތިބާއްގާ ވެސްތޯއެވެ؟ އޭ

اللهގެ ރަސޫލާއެވެ!" ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «وَلا أَنَا إِلا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ بِمَغْفِرَةٍ وَرَحْمَةٍ» "އަދި ތިމަން ނަބިއްޔާވެސް ވެއެވެ. އެއީ الله ތިމަން ނަބިއްޔާ އެކަލާނގެ ފަޟުލުއްސުވާއި ރަޙްމަތުން ވަށައިލައްވާ ހިނދަކުއެވެ."

އިބްނު ބައްޠާލް ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއްވެސް މީހަކު އެމީހެއްގެ ޢަމަލުގެ ސަބަބުންނެއް ޖަންނަތަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ - އެހެނަސް اللهގެ ރަޙްމަތުން އެކަނިއެވެ." މިހެންވިދާޅުވުމަށްފަހު: "އަދި އިބްނު އަލް ޖައުޒީ ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއިން ހަތަރު ޖަވާބެއް ދޭހިތުކުރެވެއެވެ: **އެކެއް:** ޢަމަލުކުރުމަށް ކުރުމުގެ ތައުފީޤަކީ الله ގެ ރަޙްމަތުންވާއެއްޗެއްކަން، އަދި މި ރަޙްމަތް ނުލިބެނަމަ، އޭގެ ސަބަބުން ދީނުވެސް ލިބޭ އީމާނާއި ޢިބާދަތްތެރިކަމެއް ހާސިލްނުވާނެއެވެ. **ދޭއް:** އަޅާގެ ފައިދާތަކުގެ މަންފާ ވެސް ރައްކާކޮށްދެނީއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ ޢަމަލުތައް ހުރީ ރައްކާކުރާ ބައިތުލްމާލުގައެވެ. އެހެންކަމުން އަޅާ ފިޔަވައްލަކުން ޖަޒާއިން ހުއްޓުވުމެއް ނުހިނގާނެއެވެ - އެހެންކަމުން ހިތްހަމަޖެހުމަށް ޝުކުރުވެރިވުމަށް ރަޙްމަތްކަމުގެ ފުރުޞަތުގެ ދަށުންނެވެ. **ތިނެއް:** އަދި ބައެއް ބަޔަކުން ތިޔާގެ ކުލަވަރު، ޖަންނަތުގައި ފެއްޓެވުމަކީ اللهގެ ރަޙްމަތުންނެވެ. އަދި ޢަމަލުތަކުން ކަމެއްގައި ހޯދާކަމެއް (ޖަންނަތުގައި އުފާވެރިކަމެއް) ދަރަޖަތަކެވެ. **ހަތަރެއް:** ޢިބާދަތްތެރި ކަމުގެ ޢަމަލުތަކާ ކުޑަހިތްޖެހޭގެ ކަންތައްތަކާއެވެ. އެހެނަސް އަޖުރަކީ ކަނޑައެޅުނު އަރާމީއްޔާއެވެ. އެހެންކަމުން ކަނޑައެޅޭ ނުތަ ޖަޒާ، ހިނދުކާލާގެ ކަމްގެ ބަދަލުގައި ދުއްވުމަކީ، އެއީރާގެ

ފަސްކުރުވަންބަހާލެވެ. އަދި އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި އެ ޢަމަލުގެ ބަދަލެއް ނޫނެވެ.""""(58)

މީގެ މަޤްޞަދަކީ: اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމަށް ނިޔަތް ގަސްދަ ފުސްކޮށް، ފަހެ އޭނާގެ މައްޗަށްވީ ބޭނުންކުރުމުގެ ވެސް ހިތުގެ މައްޗަށް ބިނާވެފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއްގެ ސަބަބަކުން އޭނާގެ ޖިހާދުގެ ޘަވާބު ފަސާދަވެގެން ދިޔަނުދިނުމަށް ވަރަށް ވަރުގަދަކަން ރައްކާތެރިވުމަށް ސަމާލުވެވުނުމެވެ. އެއީ އޭނާގެ ބަރަކާތް ޖިހާދީ މައިދާނުގައި ހުރެވުނުކަމާއި ހަމައެއްފަދައިން އޭނާގެ ބަރަކާތް ބާރުދެއި ގެނެސްދޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާ الله تعالى ހާއި ބައްދަލުވާއިރު ރުހިވޮޑިގެންނެވެ. نسأل الله لنا ولكم حسن الخاتمة وقبول الأعمال الصالحة (الله ތިމަންމެންނަށާއި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮ ނިމުމެއް ދެއްވައި، ތިމަންމެންނަށާއި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ސާލިހު ޢަމަލުތައް ޤަބޫލުކުރައްވާށިއެވެ - އާމީން)

58 ބައްލަވާ: ފަތުޙު އަލް ބާރީ (11/295،296)

**މަސްއަލައެއް:**

އަޚެއް އަހަންނާއި ސުވާލެއްކުރިއެވެ. ބުނެއެވެ: "މުޙާޟަރާތު، އޭނާގެ މައްޗަށް ދެއްވާ އެއްވެސްކަހަލަ އެއްޗެއް ހާމަނުކަމަ - އެތުރުން ބަޔަކުންނަމަ މާލީ މުސާރައެއް - އޭނާގެ މައްޗަށް ނުޖެހޭ އޭނާގެ އާއިލާގެ މައްޗަށް ޚަރަދުކުރުމަށް، ނުވަތަ ހަނދުމާކުރަމައިގެ ކުރިމަތިލުމުކަން ގޮސް އަނިޔާއިން ކޮންމެވެސް އެއްޗެއް ލިބޭނަމަ: އޭގެ ސަލަފުން اللهގެ ރަސޫލާގެން އޭނާގެ ޞަޙާބީންނާ ތާބިޢީންގެ އެއްވެސް މިންވަރެއް މަދުވާނެއްހެއްތޯ؟ (މިތާގައި) ފާހަގަކޮށްދެއްވާނީ، އާނ ޓާރަން ނިކުމެފައިވާ اللهގެ ކަލިމަ ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް މަނާކުރެއްވުމުގެ ސަބަބެއް ނޫނެވެ.

<u>ޖަވާބު:</u> އާއެކެވެ. اللهގެ މަގުގައި މުޙާޟަރާތަކުން، ދަރުސްދިނުމުގައި އެހެނިހެން އުސޫލުތަކުގެ ކަންތައްތަކުގައި، ޙަސަނާތާ ކަންތަކާ ދުނިޔާވީ ފައިދާއެއް - الله ރަސޫލުއްލާހު އަޅުގަ ދަން ކަންތައްތަކެވެ. އަދި މިގޮތަށް ތަފުޞީލުކޮށް، ޖާގަދަން ނިކުންނަ މީހާ، އޭނާގެ ނިޔަތްވަނީ ހަމަ ބާރަކަތުގެ ތަފްޞީލު ތަފާތުވަނީއެވެ:

ތަފުޞީލު: ހަނދުރާމަތީން ނިކުންނަ މީހާކަމެވެ. އަދި އޭނާގެ ނިޔަތަކީ اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެރި ކުރުމެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އޭނާގެ ނިޔަތަކީ މާލީ، ފައިދާއާއި، މަޝްހޫރުވުމާއި އަދި މިނޫންވެސް ދުނިޔާވީ އެއްޗެއްކަމުގެ ތެރެއިން އެއްޗެކެވެ. ނުވަތަ މުސްތަޤުބަލުގެ މަސައްކަތް ޤާނޫނީ ކުރެއްވުމަށް، ނޫނީ ރަސޫލާގެ ހިނގާގައި މުސްލިމުންގެ މަސްލަޙަތަށްޓަކައި އެކަށީގެން އުޅޭ އަދާކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެހެންނަމަވެސް މިޔާ ވަނީ ނަސޭހަތެއްގައެވެ. އެއީ ކުރިން އަހަރެން ބަޔާންކުރި އަބޫ ހުރައިރާ އަރިހުން ރިވާވެފައިވާ ޙަދީޘްގެ މަޢުނައެވެ.

އަދި އާގައިވަނީ: «قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ» ”...އޭނާ ބުނެއެވެ: “އަހަރެން ޝަހީދުވުމަށް ތާންދެން ތިބާ އިލާހަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރީމުއެވެ.“ (الله) ވަޙީ ކުރައްވައެވެ: “ތިބާ ދޮގު ބުނީއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ތިބާ ހަނގުރާމަ ކުރީ “ހިތްވަރުގަދަ މީހާ“ ބުނުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެހެން ބުނުވުނުވެސްމެއެވެ.“ ދެން އެއިރު އޭނާގެ މައްޗަށް (ނިޔާ) އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ މޫނުމަތިން ދަމާ ގެނު ނަރަކައިގެތެރެއަށް އެއްލާލެވިއްޖެއެވެ.“(59) އަދި އެހާއި އެކުވެސް - އެއްބޯނާއާ ބުނާނަމަ، މިހާރުގެ ނިޔަތް ފާސިދުވެގެން އެކުވެސް - އެކުލަވާލެވޭނެ ކޮށްއަދި އޭނާގެ އަމަލުތަކުން اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެރިވެގެން ދީނަށް ފައިދާވެއެވެ. އަދި ނަބީ ގެ އަންނަނިވި ޙަދީޘްގެ މާނައަކީ މިއީއެވެ. «وَإِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ» “ފާސިޤު މީހުންގެ ސަބަބުންވެސް الله މިދީނަށް ތާއީދު ކުރައްވައެވެ.“(60) އަދި މިއާން ރިވާވެފައިވަނީ: «وَبِأَقْوَامٍ لاَ خَلاَقَ لَهُمْ» ”...(މިދީނަށް އެހީވެސް) ބައެއް ނުވާ މީސްތަކުންގެ ފަރާތުންވެސް...“(61)

ދެވަނައީ: ހަނގުރާމައަށް ނިކުންނަމީހާއެވެ. އަދި އޭނާގެ ޖިހާދުވަނީ اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެރިކުރުމަށްވާނަމަ. އަދި އެ ޖިހާދުގައި އޭނާ، މަރުވެއްޖެނަމަ ޝަހީދެ

59 މިއީ އަބޫ ހުރައިރާ އަރިހުން އިމާމް މުސްލިމް ރިވާ ކުރައްވާފައިވާ ދިގު ޙަދީޘެއްގެ ބައެއްކޮޅެވެ.

60 ރިވާކުރެއްވީ: އަލް ބުޚާރީ، އަބޫ ހުރައިރާ އަރިހުން

61 ރިވާކުރެއްވީ: އަޙްމަދު އަދި އައްޠަބަރާނީ، އަބޫ ބަކްރާ އަރިހުން.

މަޝްހޫރުވުމުގެ ގޮތުން ނުވަތަ ވެރިކަމުގެ ގޮތުން އާޚިރަތް ޗައްވާލާން ނަސީބުވެއްގެ (ދީބާޖު)ވެސް ވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިފަދައިން އެއްވެސް އަޖުރެއް ނުވެއެވެ. އެއީ އަބޫ އުމާމާ އަރިހުން ”ޞަޙީޙް“ އިސްނާދަކުން، އަބޫ ދާވޫދު އާއި އަންނަސާއީ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށެވެ؛ ވިދާޅުވިއެވެ: ”މީހަކު އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. ”އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! އަޖުރާއި (ނަން) ފިކުރުކުރުމަށް ހަނގުރާމަކުރާމީހާ ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީކިހިނެތްތޯއެވެ؟ ފަހެ އޭނާގެ މައްޗަށްވާނީ ކޮބައިތޯއެވެ؟“ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «لا شَيْءَ لَهُ» ”އޭނާގެ މައްޗަށް ހަމަ އެއްޗެއްވެސް ނުވެއެވެ.“ އަދި މިފަދައިން ތިން ފަހަރުމަތިން ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ފަހަރަކުވެސް اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވީ «لا شَيْءَ لَهُ» ”އޭނާގެ މައްޗަށް ހަމަ އެއްޗެއްވެސް ނުވެއެވެ.“ މިހެންނެވެ. ދެން (އެއަށްފަހު) ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «إِنَّ اللَّهَ لا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا وَابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُهُ» ”ހަމަކަށަވަރުން الله، އެކަލާނގެއަށް ޚާލިޞްކަމާއި އެކު، އެކަލާނގެ ވަޖުހުފުޅަށްޓަކައި ކުރާ ބަދަލުގިނަވައި ގަބޫލެއް ނުކުރައްވައެވެ.“““(62)

މިންވަރަކީ: ހަނގުރާމަޔަށް ނިކުންނަ މިހާލެވެ. އަދި އޭނާގެ ދީބާޖަކީ اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެރި ކުރުމެވެ. މީގެން އެހެންއެއްވެސް ދީބާޖެއް އާޚިރަތަކަށް ނުވެއެވެ. ދެން އަނިޔާއިން، އަމިއްލަ ދީބާޖާއި ނުލައި އެހެނަސް

62 މިބަޔާންވީ ”ޞަޙީޙް“ ކަމަށް ވިދާޅުވީ؛ އިބްނު ޙަޖަރު ”ފަތުޙުލް ބާރީ“ (35/6) ގައި، އަދި އަލްއަލްބާނީ ”ޞަޙީޙުލް ޖާމިޢު އަޞްޞަޣީރު“ (421/4) ގައެވެ.

އެކުލެވިގެންވާގޮތުގައި، ޣާޒީއަށް ކޮންމެވެސް އެއްޗެއް ހާސިލުވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިޙާލަތުން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރިކަމުގެ އަޖުރު ލިބިގެންވެއެވެ. އެހެނަސް ޣަނީމާއިން ޣާޒީއަށް ލިބުނު މިންވަރުގެ ސަބަބުން ޣާޒީގެ އަޖުރު މަދުވެއެވެ. އެއީ (ދެން ބަޔާންކުރެވޭ) ހަދީޘުގަ ބާރުލާފައި ޒިކުރުކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މި ތިންވަނަ ބާވަތުގެ (މި ޘަވާބުތަކާ) ސުވާލުގެ މައުޟޫޢު އެވެ. އެހެންކަމުން ކޮންމެ ދުނިޔަވީ މަންފާއެއް އަޖުރު މަދުކޮށްލައެވެ.

ހަޖަރުވަނީ: ހަނގުރާމައަށް ނިކުންނަ މީހާއެވެ. އަދި އޭނާގެ ޤަޞްދަކީ اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެރި ކުރުމެވެ. މިނޫން އެހެންއެއްވެސް ޤަޞްދެއް އޭނާގެހިތަކު ނުވެއެވެ. އަދި ދުނިޔަވީ އެއްވެސް ނިޢުމަތެއް އޭނާއަކަށް ހާސިލުވެއްޖެއްސެވެ. އެހެންކަމުން މީހާގެ އަޖުރު ކާމިލުވެގެންވެއެވެ. އަދި މިބައިމީހުން ވަނީ (ތަޤުވާ) ދަރަޖަތަކަށެވެ. އޭގެ ތަރުތީބުން (އަޖުރުގެ މިންވަރުން) އެންމެ ދަރަޖައެއްވަނީ ސަލާމަތްތެރިކަމާއި އެކު ޣަނީމާއަކާއި ނުލައި އެނބުރި އާދެވޭ މީހުންނެވެ. އަދި އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވަނީ އެމީހުންގެ ޗާ އޮތޮރި، އޭނާގެ ސަވާރީ ކޮށްތެރިވި އަދި اللهގެ މަގުގައި އޭނާގެ ދުޢާއެއްވެސް ނިޔާވެދާނެއެވެ. އަދި މީގެ ދުވަސްދުވަހުގައިވެސް ޖަޒާކޮށްވާ މިހާ އާއި ޝަހީދުވާ މީހާއެވެ.

މި ދުރާލަށް - ޖިހާދަށް އަދި ހަޖަރުވަނީ ބާރުލާ - ގެ މައުޟޫޢާ ގުޅުންހުރި ޢަބްދުﷲ ޢިބްނު ޢަމްރު ޢިބްނު އަލްޢާޞްގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވާ ޙަދީޘެވެ:

”ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «مَا مِنْ غَازِيَةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُصِيبُونَ الْغَنِيمَةَ إِلا تَعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أَجْرِهِمْ مِنَ الآخِرَةِ وَيَبْقَى لَهُمُ الثُّلُثُ وَإِنْ لَمْ يُصِيبُوا غَنِيمَةً تَمَّ لَهُمْ أَجْرُهُمْ» ”ހަނގުރާމަކުރާއެއްވެސް ބައިގަނޑެއް،

ހަނގުރާމަކޮށް، ދެން ޣަނީމާ ލިބިއްޖެނަމަ - އެބައިމީހުންގެ އާޚިރަތުގެ އަޖުރުން ތިންބައި ކުޅަ ދެބައި އަވަސްވެގެންނަ ބާކީވެދެނީ އެކަނިއެވެ. އަދި (އެހެންކަމުން) އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް (އާޚިރަތުގައި) ވަނީ ތިންބައި ކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ޣަނީމާއެއް ނުލިބިއްޖެނަމަ - އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަޖުރު ފުރިހަމަވެގެންނެވެ.““(63) އަދި އެހެންރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ: «مَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فَتَغْنَمُ وَتَسْلَمُ إِلا كَانُوا قَدْ تَعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أُجُورِهِمْ وَمَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تُخْفِقُ وَتُصَابُ إِلا تَمَّ أُجُورُهُمْ» ”ހަނގުރާމަކުރާއެއްވެސް ބައިގަނޑެއް ނުވަތަ ސަރިއްޔާއެއް، ހަނގުރާމަކޮށް، ދެން ޣަނީމާ ލިބި އަދި ސަލާމަތުންވާނަމަ - އެބައިމީހުންގެ އާޚިރަތުގެ އަޖުރުން ތިންބައި ކުޅަ ދެބައި އަވަސްވެގެންނަ ބާކީވެދެނީ އެކަނިއެވެ. ހަނގުރާމަކުރާއެއްވެސް ބައިގަނޑެއް ނުވަތަ ސަރިއްޔާއެއް، ކާމިޔާބެއްނުލިބި އަދި ޒަޚަމްވެއްޖެނަމަ - އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަޖުރު ފުރިހަމަވެގެންނާ ބާކީވުމެއް ނުވާނެއެވެ.“(64) އަދި މިހާރު މިވާ ”...ކާމިޔާބެއްނުލިބި...“ (ޢަރަބި ބަހުގެ އަސްލު ”الإخفاق“) ގެ މާނައަކީ އެބައިމީހުން ހަނގުރާމަކޮށް އެހެނަސް އެއްވެސް ޣަނީމާއެއް ނުލިބުމެވެ.

އެހެންކަމުން މިއީ ޞާލިޙު ނިޔަތާއެކު - في سبيل الله - ހަނގުރާމަ ކުރާކަމުގެ މިސާލެއް - ހަނގުރާމައިގެ ޣަނީމާގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗަކާއި އެކު އެނބުރިއައިސްފިނަމަ، އޭނާ އާޚިރަތުގެ އަޖުރުގެ

63 ރިވާކުރެއްވީ: ސަޙީޙް މުސްލިމް، ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރު އަލްޢާޞް އަރިހުން

64 ރިވާކުރެއްވީ: ސަޙީޙް މުސްލިމް، ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރު އަލްޢާޞް އަރިހުން

ތިންބައިކުޅަ ދެބައި މަދުވާނެކަމުގެ މައްސަލަތާ ވަރަށް ސާފު، ބަޔާނާ ނަގަސްދެއެވެ - އަދި މިއީ އަހަރެން ބަލާނެކުރި ތިންވަނަ ބާރަޖެހެވެ. އަދި މިސްވާލުގެ މައްސޫޙައިލާ މިއީއެވެ. އަދި އާންމު އެނބުރި އަޔި އެއްވެސް އެއްކަލާނގެއިލާހަށް ވާނަމަ، އާންމުގެ އާޚިރަތުގެ އަޖުރު އާންމުގެ މައްކަން ފެނިގަނެވޭނެވެ. - އަދި މިއީ ހަތަރުވަނަ ބާރަޖެހެވެ.

އަދި އަލްބުޚާރީ ހ ٥ | ١، މި މައްސަލައާއި ގުޅޭ، އެއިމާމްގެ "ބާބު" ގެ ފީރު "ފަސްބައި ކުރަ އެއްބައިގެ ފަރުޟު" ގެ ބާބު "އަނިޔާއަށްބަލައި ހަނދުރާމަ ކުރާ މީހާ، ފަހު އާންމުގެ އަޖުރު މަދުވެގެންދޭހެއްވެ؟" ގައި، މިފަދައިން (ސުވާލުއްގެ ގޮތުން) ވަކިގޮތަކަށް ނުނިންމަވައި ގެންނަވާފައިވެއެވެ. އަދި އޭގައި، އެއިމާމް އަބޫ މޫސާ އަލް އަޝްޢަރީގެ ބަދަލުވީ "ﷲގެ ކަލިމަ މަތިވެރިކުރުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރާ ކޮންމެ މީހެއް..." ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ. އަދި އިބްނު ބަޖަރު (ފަތުޙުލް ބާރީ ޝަރަޙުގައި) މިގޭ ތަރުޖަމާ ބާރަޖެހެއް ބައްޓަންކުރައްވައިވެއެވެ. އަދި (އެހެނިހެން) ވަކި ޙަދީޘްއް ކަނޑައަޅައި ނުޖެހުމަކަށެވެ. އެއީ (އިމާމް) އަޙްމަދަށް ހިޖުރަތުގެ. އަޙްމަދާއި މިޞްރުން ބައްޓަންވެވުނު، ޢަބްދުﷲ އިބްނު ޢަމްރުގެ ބަދަލުވީ "ހަނގުރާމަކުރާއެއްވެސް ބައިގަނޑެއް..."، މިބަދަލުގެ ޝަރަޙާގައި މިކަމުގެ މައްސަލަ ވަކި ޙަދީޘް ކަނޑައެޅުމެވެ. ފިޔަވައިވެއެވެ: "އެހެންކަމުން، އާންމުން ޣަނީމަތް ޙާޞިލުވެގެން ނުވާ، (މިކަމުގެ) ޣަނީމާ ޣަނީމަތް އަކީ ހަނގުރާމަވެރިން ސަލާމަތްވެރިކަމާއިއެކު ނޫނީ އަނިޔާވެރިކަމާއިއެކު އެނބުރިއައިސްފިނަމަ، ފަހު އެބައިމީހުންގެ އަޖުރު، ސަލާމަތްވެރިކަމާއި ނުލައި ނޫނީ ސަލާމަތްވެރިކަމާއި އެކުގައިމިއަސް އަނިޔާއާއި ނުލާ އެނބުރިއައިސްނަ މީހުންގެ އަޖުރަށް ވުރެން ދަށްވެގެންވެއެވެ. އަދި އަނިޔާ ގުދަރަޔާ އަ

ހަނގުރާމައިގެ އަޖުރުގެ ބައެއްގެ ބަދަލުގައިވާ (އެއްޗެއް) ކަމެވެ. އެހެންކަމުން އެބައިމީހުންނަށް އެ ހާސިލުވެއްޖެނަމަ، ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ހަނގުރާމައިގެ ޘަވާބައި ކުޑަ ދެބައިގެ އަޖުރަށް (ދުނިޔެމަތީން) އަވަސްވެގަނެވިއްޖެވެ. އަދި (އެހެނީ) އެބައިމީހުންގެ އެ ޣަނީމާއަކީ ހަނގުރާމައިގެ އަޖުރުގެ ބައެއްކަމެވެ. އަދި މިއީ ސަޙާބަކަލުން ސަޙާބީންގެ އަރިހުން އައިސްފައިވާ މަޝްހޫރު އެބަސް ބަދުރުގައި ދިމާވާފަދައިންނެވެ. އޭގެ ތަރުޖަމާ: «مِنَّا من مات ولم يأكل من أجره شيئًا، ومنا من أينعت له ثمرته فهو يَهْدِبُهَا» “އަހަރެމެންގެ ތެރޭގައި، ނިޔާވެ އަދި އެބައިމީހުންގެ އަޖުރުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ފައިދާނުކުރައްވާ ބޭނުން ނިޔާވެއްޖެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ތެރޭގައި އެބައިމީހުންގެ މޭވާތައް ފެހިވެފައްސާލި ބޭނުންވެސް ވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެބޭނުން އެތަކެތި ގޮވާނުކަރުމަވާންނަރުވަމުއެވެ.”[65] އުންމީދެއްކަން ބޭނުންނަމަ، އެބައިމީހުން އެ ބޭނުންކުރައްވަނީއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ އަހަރެމެން ބައްސާކަމީ (ޙަދީޘް) އަކީ ޙަސަނު ޞައްޙަވެ. އަދި އެ ބަދުރުގެ ބޮޑުވެރިން ދެރަވާ މާނަވީސަލްމެވެ. އަދި އެއްވެސް ސަރީރަ ސަލާމަ ބަދުރުގެ މިއާއި ހިތާވަން އަހިސާވެއްސަ ނެތެވެ. އެބައިމީހުން އަހަރެމެން ދެކެނު ކަރި ވަރުއިން އޭގެ މާނަ ނުވަނީއެވެ. އަދި މިބަދުރުގެ ސަރަޙައްދަކަށް ބައިންޓެނޭގެ އަމަލު ޙައްޤުތަކެއް ގެންނަވުމަށް ވަޒް އަދަޤާސަ ކުރީގެ ހިތާބު ކަރަތު ޙައްޤު އަލީ މިއީއެވެ. މި (ބައިންކަރާއި ސަލާމަތްން ޙައްޤު) ގެ ތަރުޖަމާ: މި ބަދުރު ސަލާމަ ނުންނަކަން ބިރާ މިހުނަރު، އަދި އަނިޔާ މުދަލުގެ ސަލާމަތް އަޅުގަ މަދުވެގަޔާ ޖައިޖަވައި ނުންނަކަން ބިރާ ބިރުން ހިފެހެއްޓެވެ. އެއީ ބަދަލުގެ އަހުލުވެރިންގެ

ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް [65]

(މައްކަންނާ ފަރަޢިންނޫ އެވެ.) އަދި އެބޭފުޅުންނަކީ މުޝާހިދުންގެ ތެރެއިން
އެންމެ މަތިވެރި ބޭފުޅުންނެވެ. އަދި ޣަޒުވާތަކުގެ ތެރެއިންވެސް އެންމެ
މަތިވެރިވެގެންވީ އެއްޗަކީ އެއީކަމެވެ. އަދިވެސް ވިދާޅުވިއެވެ: އޭގެ ތެރެއިން
ބައެއް މީހުން، މި ބަދުރުގެ ޙާލަތުން ތެރޭ ހިމެނިވަޑައިގެންނެވާ؛ އަޅު ހަނދު
ބުނަމުން އިބުން ހިޝާމު އަކީ "އެންމެގެންނުމާ" ބޭފުޅެއްކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.
އަދި (މި މައްސަލައާއި ދުނިޔަކަށް ދަރިޔާއެއްގެ ގާތުން ދަރުމަ) "ހުޒާރިދު އަޟްރާއި
ޤަނޑާއިން ޚިލާފުއެއްކަމާއިގެން އެނބުރި އަނގަނޑު" ކަމަށް ބަދަލުވެފައިވާ
ބަދުރު ވަރުގަދައައްކައެއްކަމުގައި އެބައިމީހުންގެ ނަޒަރުގައިވެއެވެ.[66] އަދި
އެއީންކަމުން އެބައިމީހުން އެ ބަދުރު، މި (އަޒުރުގެއެއްފާސްކަމަށްވާ) ބަދުރުގެ
މައްޗަށް ވަރުގަދަކަމަށް ބައްދަލުކަތި އެ ބަދުރުގެ މަޝްހޫރުކަމުންނާއި، އޭގައި
ހިމެނޭ ޙާލަތުގެ މަޝްހޫރުކަމުންނެވެ. އަދި އެ (ބަދުރު ޙަރާމްފަތިވަޞީ)
ދިބުޅި ގައި ކަމަށްފަތިކަ މި (އަޒުރު މަދީނާކަމަށާ ބަދުރު) ވަޞީ ބޭރުގެ
މުސްލިމުގައި އެކަޝިކަމުންނެވެ. އަދި މިބުނުން (ވަރަށް ގިނަގޮތުގޮތަކުން)
ޤާތިލުވެގެންވެއެވެ. އެހެން މިޙާލި ކަރިން ބައްޔަށްވެފުށު ބަދުރުގައި އެއްވެސް
ތަޢާރަފް ވުމެއްވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އެހެން، ކަރިންބައްޔަށްވެފުށު ބަދުރުގައި

---

66 މި ޙަދީޘުގައި ރިސޫލާކަމާވެގެ ބަދުރޭއަކީ: "الله ވަން އެހީތެރި މަތީގައި ނިކަންނަ
މީހާގެ މައްޗަށް ގެރަންޓީދާރީކަމާވެއެވެ؛ (އެހެން) ،ފަހު ތިމަން އިބާރާތުގެ މަތީގައި
ޢާދަތުކުރާއި، ތިމަން އިޙާރާއަށް ވާ އިޙާނާއި، އަދި ތިމަން އިޙާރާތުގެ ރަސޫލުންނަށް
ވާ އިޙާން ފިލުވައި އެހެން އެއްވެސް ކަލާއި ތެރާ (މިމަތީގައި) އެ ނިކަމެ ނިކަމެތަން
މަޢުޞަރުއްނުކުރެތެވެ. ދުން އެ (ފަރަ) މީހާގެ މައްކަންވަނީ ތިމަން اللهގެ ފަރާތުން
ޢަންނަތަކަށް ވެއްދުމަށް، ނުނީ އަތްކަން ޖިހާދު އަޒުރު ނުވަތަ ޣަނީމާ އާއިއަކާ،
އޭނާގެ ގެއަށް އަނބުރާދިޔުމުގެ މައްކަށް ގެރަންޓީދިޔުފައެވެ." (ރިވާކުރެއްވީ ބުޚާރީ
އާއި މުސްލިމް)

ވަނީ އެމީހާ އޭނާއަށް ލިބޭ އަޖުރާއި ޣަނީމާއާއި އެކު އެނބުރިއައުމުގެ ވާހަކައެވެ. އަދި ޣަނީމާ މުދަލުގެ ސަބަބުން އަޖުރު ކުޑަވާނެކަން ނޫނީ ނުވާނޭކަމާވެސް އޭގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. ނޫނީ އެފަދަ މީހާގެ އަޖުރު ޣަނީމާ ނުލިބޭ މީހާގެ އަޖުރާއި އެއްވަރުވެގެންނުވާކަމަށްވެސް އޭގައި ބަޔާންވޭ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެހަދީސް ނަކަލުކުރެއްވީ އެ ބަރީދާ (ރިޔާޟުއްޞާލިޙީން) ހުރިހާ ބަރީދާކާއި. އެސްހާބުން މި (އަޖުރު މަދުރާސާ ކަމުގެ ބަރީދާ) އަހާ (ރިޔާޟުއްޞާލިޙީން) ހާއްސަ ރަބީދާކާއި. އެސްހާބުން އަ ބަރީދާގެ މައްޗަށް މިބަރީދާ އިސްލާމްވެދާނެއެވެ. އަދި "އަޅުގަ ހާނެއް އަޔާ އެއްވެސް ބަރަކާތް ނުވޭ ބާދުވާ" އެބަހާ ބައްޕަޔާ ފައިސާ ކުރަކާ. އެހެންއްކަމުން އެއީ މަސްތުރު އަދި ޝަރުވަރި ރާވިއްކާއެވެ. އަހްލުވެރިން އިބްނު ސަފުތު އަދި ހަމަވާ އަދި އިބްނު ވަޒީރު އަދި މިސްރުވެސް އިމާމުންގެ ބަޑި ބައިގަނޑު އެބާރުގާ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވާފައިވެއެވެ. އަދި ހުދު އިމާމު މުސްލިމް، އެއިމާމުގެ "ޞަޙީޙް" ގައި އެބާރުގާ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވާފައިވާ އެބާރުގާގެ ބުދުވެރިކަމަށް ފުދުގެންވާކަމުކަށް. އަދި އެބައިމީހުންގެ ބަސްބަސް މި ބަރީދާ ދެޞަޙީހުގައި ނުވެއް، ދަސްފަށް ބަރީދާ ޞައްބަރުކަމަށް ކަޑަކާއި ރިޔާޟުއްޞާލިޙީނަށް؟ އާގެބުރައިން އެކަތިގައިވެސް ޙާޟިރުއްގުންވެ.[67] އަދި ބަދުރުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޣަނީމާ ހާއި ބައިގަނޑުން އެބައިމީހުން ބައިބަލުނުން، ދަސްފަށް އެ ޣަނީމާތައް ނުނިޔަމަ،

---

67 އަދި އެހެން ނުހަށް، އިމާމް މުސްލިމްގެ އިތުރުން ބުޚާރީވެސް "ކިތާބު އަލް ނަބާހު" ގެ "ނަބިއްޔާ އާއި ސަޙާބުން މަދީނާއަށް ހިޖުރަ ކުރެއްވުމުގެ ބާބު" ގައި މި ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިގޮތުން އެ އިމާމުގެ "ޞަޙީޙް" ގެ ހަޖުރަތުންގެ ބައިގައި މިޞާރު ގެނބު ތަފުޞީލް ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން އައްނަވާ ބައިން ކުރައްވާ ވަރަށްގިނަ ބަރިކާތެވެއްވެއެވެ.

އެހެނީމާ ނެގުމުންވެސް ލިބޭނީ އަޖުރާއި އެއްފަދަވެގެންވާކަމަކަށް އެއްވެސް ވާރިދުވެފައިވާ ދަލީލެއްނުވެއެވެ. އަދި އެބޭފުޅުންނީ ފަތުވާދެއްވި، ހުއްޖަތަކޮށްގެންނެވި އަދި ޖަންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ދަރަޖައިގައި ކަމަށް ވުން އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި އޭގެފަހުން އެއަށްވުރެ މަތިވެރި އެހެން ޢިބާދަތެއް ނުވާނޭ ކަމަކަށް ވާޖިބުވެއް ނުކުރެއެވެ. އެއީ އެއަކީ އިސްލާމާ މަތިވެރި ދަރަޖައެއްކަމަށް ވާރިދުވެސްވެއެވެ. އަދި (ފެސް) ބާޠިލުވެގެންވާ ރައްދު ތަކުގެ ދަރަޖައި ހިފުނީ އަތުރުގެ (އިޙްރާމް) އާދޭސްކުރިން ބައެއްމީހުން ފުރުން ބައެއްކުރާފައިވާ ރަބްބުކަލޭ: އެއީ ޤިޔާސްކުރި ކަމެއް ދިމާވާ އަޖުރު އަތުވެއް މިންވަރުވެސް އެ އަނިމާ ހުރިހާ ޙަރަކާތް އެހެން ކުރެވޭ ގިނަ އަޖުރެވެ. އަދި މިއީ ފަރުޟުވެގެންވާ ކަންކަމެވެ. އެހެން ހުރިހާ ޙަރަކާތް އެހެން ކުރެވޭ ގިނަ އަޖުރު އެ ހުރިހާ ބާވަތްތަކުގައި ފެށުމަކާއި ބައެއްމީހުންނާ މަސައްކަތް (އާދަރާކުރާ ކަމަށް އެތަކެތި) ނުލިބެއެވެ. އަދި ބައެއްމީހުން ދަރަޖާ ކުރާ ކޮށްދޭ މި (ޣަނީމާ) ވަނަވަރު ކަމުގެ ބައެއްގެ (ޤަތުލުކުރާ ބައިގައި) އެހެނިހެން ބާވަތްތަކުގެ ދަރަޖައި އަޖުރު ލިބުނު ބައި ދިޔައިސް ކުރުމަށް. އެއީ މާލާއި އަނބުރާދިޔަސް ގިނަވުން ލިބޭ މިހާ ގަދަހިކުރަންކަމަށެވެ. އެހެނަސް މިއީ މި ބައިތޮގެ ސަފުވެގެންވާ ޝަރީޢަތުން ގިނަ ފަޟީލަތް ބޮޑުކަމެވެ. އަދި ޢިބާދަތްތަކުގެ ބައި ހުރިހާ ބޮޑުކޮށްދޭ މިޤަދަރުވެސް ޤަބޫލު ކުރަމުންދާއި އިސްލާމީ ކުރަން ކަންތައް ނިޔަތްތަކަށް އެކަމުގެ ފަތުވާ. އެހެންކަމުން އެކަމާ ޝަރުޠު ތަރުތީބުކުރަމުންދެވެ. އަދި މިފަދަ ބަދަލުތަކެއްވުމެވެ. އަދި ސިފަވެގެންވަނީ އަހަރެމެން ކުރިން ބަޔާންކުރިގޮތެވެ. އަދި މޮޅެން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ اللهއެވެ.“[68] (އިމާމް އައްނަވަވީގެ ބަސްފުޅު ނިމުނީ)

---

68 ބައްލަވާ: ”ޞަޙީޙް މުސްލިމް ބި ޝަރަޙް އައްނަވަވީ“ (53-52/13)

އަހަރެން ބުނަމެވެ: މި ބަދުރު ކުރެވޭ މައްސަލައިގެ މައްޗަށް ފުސްސަރުކުރުމުގެ ބާބެއް، އިމާމް އައްޝައުކާނީގެ "ނައިލް އަލްއައުތާރު" 8 ވަނަ ޖިލްދުގެ ޞަފްޙާ 32 ގެނިގެން ވާރިދުވެފައިވެއެވެ. އަދި މި ބާބަކީ: "ޖިހާދުގައި ނިޔަތް އިޚްލާސްތެރި ކުރުމަށާއި، އަދި ޢުޒުރު އާއި އިސްލާހަށްވެސް އެކަކުގައި ޝަރުޠުގެ މައްސަލަ އަދިސްތުރިޔާ ބަސްތަކެއް" މިއެވެ. އަދި ޢާދައި ކުރިންބަޔާން ވެގެން ދަލީލުތަކަށް ޖަމާޢު ކުރުވި، އަދި އިބްނު ހަޖަރުގެ ބަސްފުޅު ޚުލާސާކޮށްދީފައިވެއެވެ. އަދި އައްސަނަވީ އާއި ޒިކުރުވެން އިމާމް (ޝައުކާނީ) ހުކުމުގެ މައްސަލަ ވަކިގޮތަކަށް ނުނިންމަވައެވެ.

އަދި އިޚްލާސްތެރިކަމާއި އަޖުރަށް އުއްމީދުކުރުމުގެ މައްސަލަ ޚިޔާލުން ފަސޭހަކަމެއް މިންވަރަކީ މިއީއެވެ. އުއްމީދަކީ ﷲ އަހަރެމެންނާއި، އަދި (މިލިޔުން) ކިޔުއްވާ ބޭފުޅާއަށްވެސް މިއިން ފައިދާއެއްކޮށްދެއްވުމެވެ. آمين

ބައްޔު ތޮރަފްސަގެ ހާއްބަ ގޭތި:

”ޖިހާދުގެ ޢަމުދު“

ޝިޔަ އަމުންގެ ހޯރު ދުރާ ތަމުކަމި

އަހަރުމެން ހަސްދުމަށް ނުކުރާނަމެވެ.